Мы бідны, уж з діда, прадіда,
То духом хоц будме богаты!
І чести не дайме здоптати,
А віры не зломит нам біда!
(Русенко)

ISSN 1508-5104

DWUMIESIĘCZNIK

СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ

STOWARZYSZENIE ŁEMKÓW

LEMKO ASSOCIATION

Бесіда

ДВОМІСЯЧНИК ✸ РІК XXIII, Нр 1 (118) СІЧЕН – ЛЮТИЙ 2011 ✸ КРЕНИЦЯ – ЛІҐНИЦЯ

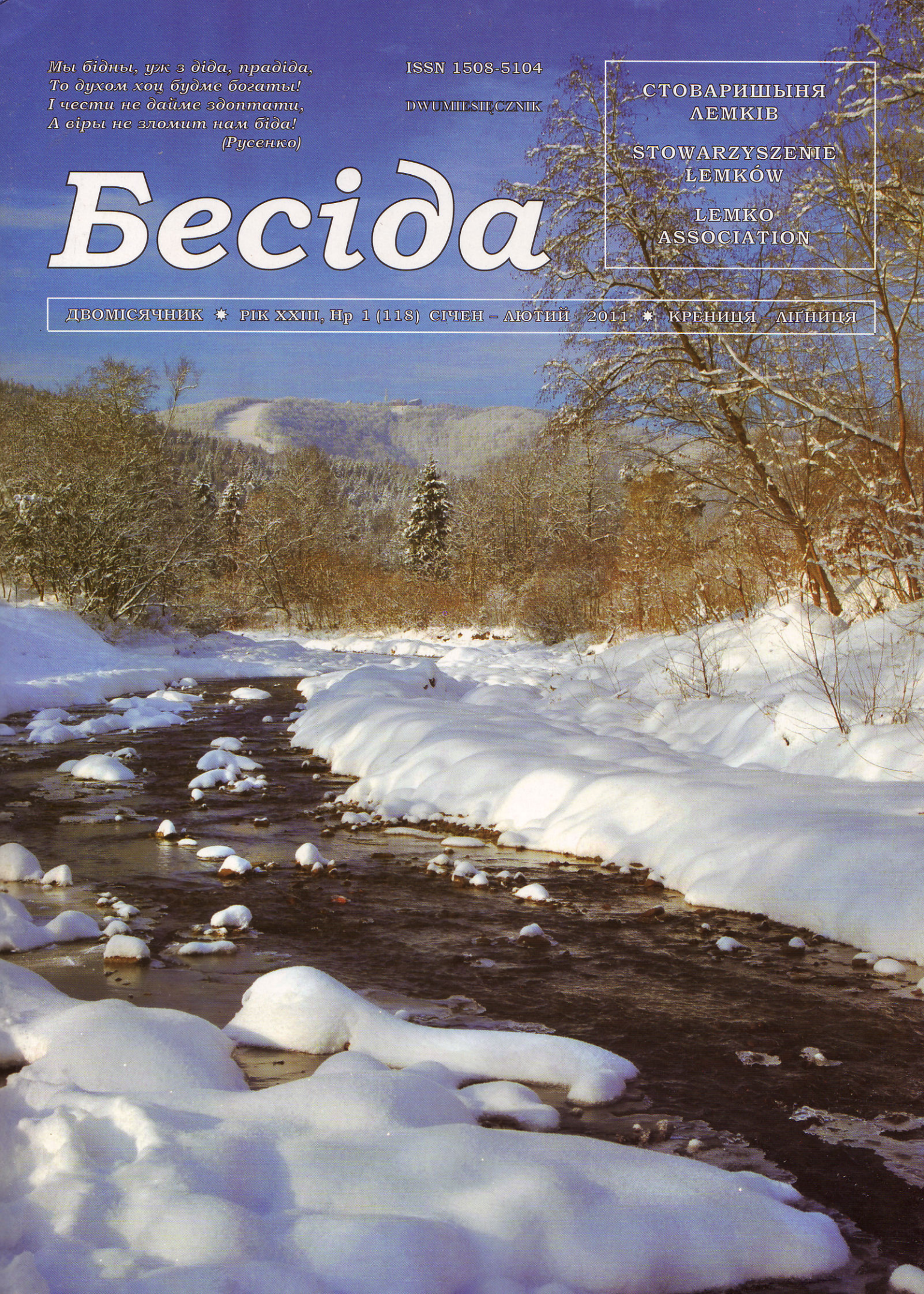

Бесіда

Часопис Головного Заряду Стоваришыня Лемків

выходит од 1989 рока

посвячений збережыню істориі, культуры і языка Лемків

інформуючий о жытю нашой і братніх нам суспільности

плекаючий вірні наділ прадідів і вітців

В *Бесіді* почуеш смак рідного слова, такого, як передати го треба твоім дітям і внукам

Буд спілучастником і співтворцьом *Бесіды*, бесідуй з *Бесідом*

Бесідуй, рад, гвар, повідай! Товды ЛЕМ будеш собом І шанувати Тя будут Люде

Чытай Бесіду Внуку і Діду!

Мила традиция колядуваня в Рускій Бурсі і того рока тішыла Руснаків з Ґорлиц і околиц. По Службі Божій, в неділю 30 січня 2011 рока, бурсяны ізбы выполнили ся перенятыма голосами діти, котры підексцитуваны повтаряли слова своіх квестий, або солівок. Учытеле та родиче поправляли строі і додавали одвагы молодым артистам, котры того дня могли вказати свої таланты і здібности.

Павел Малецкій, *Коляды в Бурсі*, стор. 8

(...) Старам ся, жебы одродити бесіду нашу, мову лемківску, як было на рідных землях, на Лемковині. Бо кажда людина, яка юж старша ци стара, котра была депортувана, — она хце чути свойой бесіды, свойой мовы хце чути. Хцеме собі спомнути, як было дома, на рідных землях. Хцеме разом одродити свої звыкы, традиції, культуру. Но і я тым тіж жыю.

Так мя выховали од маленькости, інтервью Анны Кырпан з о. Анатолийом Дудом-Квасняком, стор. 10

(...) W 38 milionowym, wyjątkowo jednorodnym etnicznie państwie, jakaś grupa chce, aby jej mowę uznać za język regionalny. I w czym tu problem??? Że wejdzie do szkół? Że będą tablice podwójne? Że może w urzędach ktoś będzie chciał tak mówić? No i co z tego? Pewnie jakieś problemy organizacyjne wynikną, ale czy są one godne tego, aby wzbudzać tak wielkie polityczne emocje? A może to kwestia pieniędzy? Jak by to brzmiało: nie uznamy waszej mowy za język regionalny, bo... nas na to nie stać. Powiedziałbym, że to... z lekka kompromitujące.

Cezary Olbracht-Prondzyński, *(Szanowni Państwo) – Голос попертя для лемківского голосу*, стор. 17

Він ся хылил задуманий,
Забывал о сьвіті,
Він, орючы нову землю,
Не хтіл єй видіти.

Каждого дня падал духом,
На схід засмотрений,
Там остало його серце,
Його сьвіт зелений.

Іван Горощак, *Прощай моя Лемковино*, стор. 20

Я Кузяка знал через Івана Мадзіка з Ансонія/ Кенектікет. Мадзік хотіл з нього зробити другого Никыфора, замірял орґанізувати ту выставу його малюнків, давал му приклады – што бы вартало намалювати з лемківского жытя в минулым, але нич з того не вышло. Таку мал Кузяк натуру.

Владек Максимович, *Спомины о Теодорі Кузяку*, стор. 23

На передній стороні окладинкы: *Серед зимы*
фото: Петро Басалыґа

На задній стороні окладинкы: *Фоторепортаж з XVIII Лемківкой Творчой Осени*, фото: Даміан Трохановскій

Новины, не новины – не лем з Лемковины

♦ 1-7 листопада Лемківскій Ансамбль Пісні і Танця „Кычера" гостил в Курдистані, в пілнічным Іраку, де был участником медженародного фольклористычного фестивалю. О тых выступах „Кычеры" дост шыроко писало ся в нижньошлескій пресі.

♦ 3 листопада в Братиславі отворено тырваючу місяц выставу *Промені візантийской культуры на Словаціі.* Протягом листопада проведено тіж три тематычны одчыты. Дакус чудувати може участ в вернісажу лем грекокатолицкой конфесиі, кой выставлены експонаты мали метрикы з далеко предунійных часів.

♦ 7 листопада Кружок Стоварищыня Лемків в Ґожові Влкп. Орґанізувал XVIII Стрічу з Лемківском Культуром. Зьвіздом тогорічной Стрічы был Піддукляньскій Артистычний Народний Ансамбль (PUĽS) з Пряшова (дакус веце на стор. 19).

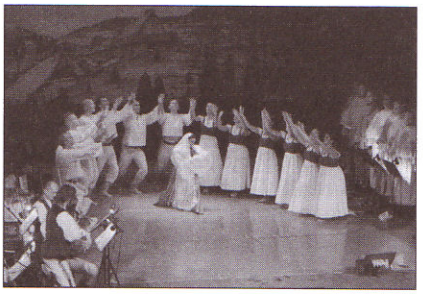

♦ 19 листопада в концертовій сали Словацкого Радия в Братиславі одбыл ся концерт посвячений 20-літю основаня Русиньской Оброды і 15-літю Здружыня Інтеліґенциі Русинів Словациі. На концерті приявны были члены Сьвітовой Рады Русинів, яка наступного дня мала своє порядкове засіданя; участ в ним взял тіж Ведучий СЛ Андрий Копча,

♦ 22 листопада Президент РП Броніслав Коморовскій вручыл акты номінацийны академічным учытелям і працовникам наукы і штукы. Серед номінуваных был др габ. Андрий Феленчак, Лемко родом з Бортного. Проф. др габ. А. Феленчак єст науковым працовником Природничого Університету ім. Ґуґо Колонтая в Кракові.

♦ 22-23 листопада делеґация Православной Автокефальной Церкви в Польщи, репрезентована через духовенство перемыльско-новосандецкой єпархіі – єпископа ґорлицкого Паісия та священників о. др. Романа Дубеца і о. Андрия Ґрыча перебывала в Кыєві на торжествах 75-літя Митрополиты Кыєва і цілой Украіны Владиміра.

♦ 26 листопада в сандецкій Ґалереі Стара Синаґоґа отворено выставу *Sądecczyzna na styku kultur i religii.* На выставі (чынній до 29 січня) вказано архівальны материялы – експонаты, знимкы презентуючы культуру Поляків, Лемків, Жыдів, Циґанів і Німців (пізрий тіж на стор. 7).

♦ 5 грудня в Мушыні місцева римскокатолицяка парафія орґанізувала екуменіцний концерт. Выступили на ним м.ін. хор грекокатолицкой парафіі з Бардийова і хор православной паравіі з Креници.

♦ 9 грудня в просторях летовиска Ґрац-Талергоф одкрыто пропамятну таблицю. Вміщат она головны інформациі – в німецкым, анґлицкым і украіньскым языках – о істнуючым ту в 1914-17 роках ляґрі Талергоф. (Шырше чытай в колоні „З доступной пресы".)

♦ 15 грудня веднія Словацкого Радия підняло рішыня функционувати в консорциі зо Словацком Телевізийом. Серед Руснаків появили ся голосы, же втрата автономіі СР вплыне некорыстні на нашы медияльны справы.

♦ 17 грудня отворено выставу *XVI Gorlicki Salon – Doroczna Prezentacja Twórczości Gorlickiego Środowiska Plastycznego.* Серед лавреатів нашла ся (не першыраз) Лемкыня Лідия Коцур, яка за ґрафіку в техніці лінорыту отримала Нагороду Директора Музею Дворы Карвациянів і Ґладышів.

♦ 17 грудня в Братиславі діяньом Здружыня Інтеліґенциі Русинів Словациі вручено нагороду *Русиньска Особистіст 2010 рока.* Отримала ю перша дама русиньской народной пісні Мария Мачошко – *за цільжытьовий вклад для розвитя русиньской культуры, за презентацию нашой народной пісні дома і за границьом.*

♦ 18 грудня в ґорлицкій Рускій Бурсі одбыла ся наступна стріча з циклю пластычных варштатів для діти і молодежы. Пак участникы стрічы орґанізували деґустацию велийных страв зо сьпіваньом коляд, з участю шыршого кругу ґорлицкых Лемків.

♦ 19 грудня, в ден праздника Св. Миколая Кружок Стоваришыня Лемків в Пшемкові орґанізував Миколайово-предвелийну стрічу, на якій представили ся зобраным при вспільным столі групы колядників.

♦ 21 грудня (за інтернетовом відомістю з того дня) в веденій на Словациі циклічній *Ґітпараді русиньскых народных сьпіванок* (штоси на подобу польской *Listy przebojów*) на першым місци нашла ся сьпіванка „Серенчы" *Як бы не я.* Ґратулюєме!.

♦ 27 грудня в концертовій сали Головной Пияльні в Креници одбыл ся концерт нашых коляд з участю хору Православной Парафіі в Креници, молодіжного хору „Надія" з Крениці і Хору Православного Духовенства Новосандецкого Деканату.

♦ 27 грудня в Музею Ремесла в Кросні з лемківскыма колядами концертувала Юлія Дошна. Наша бардыня (позволиме сой так похоснувати – од слова бард) выступила не лем а капела; товарила ій на віолончели (і зо сьпівом) Катажина Павлюсіньска.

W obiektywie „Gazety Gorlickiej"

(tekst pod zdjęciem)

Tegoroczna XVIII Łemkowska Twórcza Jesień miała wyjątkowy przebieg. Obchodzono ja w Krasnej koło Krosna i w Gorlicach. To właśnie w Kranej 15 sierpnia 1890 roku urodził się Iwan Rusenko, wybitny łemkowski poeta (...), a w Gorlicach w siedzibie Stowarzyszenia Ruska Bursa otwierano Izbę Pamięci poświęconą poecie. Przed zaproszonymi gośćmi, wśród których byli m.in. przedstawiciele władz miasta oraz goście z Ukrainy i Słowacji, wystąpił dziecięcy zespół Teroczka prowadzony przez Andrzeja i Halinę Małeckich oraz kapela Lemkowskiego. Swoją książkę poświęconą poecie promował również Piotr Trochanowski. Wyremontowane pomieszczenia Ruskiej Bursy służą obecnie m.in. łemkowskim dzieciom i młodzieży do spotkań oraz zajęć kulturalnych. (pod, *Gazeta Krakowska / Gorlicka*, 19 października 2010)

...A myslałem, że *Gorlicka* zignorowała XVIII Łemkowską Jesień Twórczą, z otwarciem Izby Pamięci Iwana Rusenki. Tymczasem to moi przyjaciele z Gorlic tak pięknie potraktowali starego, siwego redaktora... (w Krynicy *Gorlicka* „nie chodzi", zaś w Internecie słabo siedzę, o czym wiedzą ciż przyjaciele) Zamieszczam więc z dwumiesięcznym, cyklicznym dla „Besidy" opóźnieniem tekst o powyższym wydarzeniu (był tam też wywiad z prezesem Ruskiej Bursy Bogdanem Gambalem) i kłaniam się *niziutko, do pasa* Redakcji *Gazety Gorlickiej* i... moim przyjaciołom z Gorlic.

Gorliccy policjanci tworzą listę zabytków

Powstaje unikatowa w skali kraju elektroniczna baza danych. Obejmuje ona najcenniejsze zabytki sztuki sakralnej. Tworzą ją gorliccy policjanci.

Do tej pory skatalogowano 11 tysięcy obiektów. Zgłaszane są one przede wszystkim przez katolickie i prawosławne parafie zlokalizowane na Szlaku Architektury Drewnianej. W bazie będą umieszczone wszystkie przedmioty stanowiące wartość zabytkową. Znajdą się więc tam obrazy, rzeźby, naczynia i szaty liturgiczne.

Jest to inicjatywa gorlickiej komendy, która przystąpiła do unijnego projektu „Stop kradzieżom zabytków dziedzictwa kulturowego na pograniczu polsko-słowackim". Za 20 tysięcy euro ma być stworzony elektroniczny katalog obejmujacy przedmioty należące do kościołów czterech chrześcijańskich diecezji w regionie: dwóch rzymskokatolickich – tarnowskiej i rzeszowskiej oraz po jednej grekokatolickiej przemysko-wrocławskiej i prawosławnej przemysko-nowosądeckiej. (...) (jad, *Gazeta Krakowska / Gorlicka*, 9 listopada 2010)

Cerkiew w Owczarach także pojawi się w bazie funkcjonariuszy

Zdumiało mnie... *11 tysięcy obiektów*! Wiemy wszkże o co chodzi, więc rozwijał tematu nie będę. Dodam tylko, że odnośnie wymienionych w ostatnim akapicie czterech diecezji chodzi chyba (wśród nich) o grekokatolicką przemysko-warszawską, funkcjonującą obok wrocławsko-gdańskiej (czy odwrotnie).

Cerkiew w dwa lata

W październiku minęły dwa lata jak położono kamień węgielny pod budowę nowej cerkwi w Regietowie Niżnym.

Od tej chwili prace posuwały się bardzo szybko. Ksiądz Arkadiusz Barańczuk, proboszcz parafii prawosławnej w Gładyszowie, jest dumny z postępu prac. Jeszcze na wiosnę nie było na cerkwi dachu, nie było też okien, a dzisiaj piękne kopuły widoczne są z daleka.

– Udało się wstawić wszystkie okna. Pozostały jeszcze do wykonania prace wewnątrz świątyni. Spory wkład w budowę włożyli sami mieszkańcy Regietowa. Pomagają nam wszyscy, bez względu na wyznanie. Większość funduszy na budowę cerkwi pochodzi właśnie ze składek wiernych. Gdyby nie ich pomoc, nie robilibyśmy praktycznie nic. Serdecznie dziękuję wszystkim za pomoc i dotychczasowe wsparcie – mówi ksiądz Barańczuk.

Przy wznoszeniu cerkwi atywnie pomaga społeczny komitet budowy cerkwi, którym kieruje Paweł Michalak. Pomagają mu Stefan Kwoczko, Piotr Gerlak i Melania Tutko. Na budowie cerkwi często również można spotkać samego proboszcza. Niedużą świątynię w tradycyjnym łemkowskim stylu zaprojektował Andrzej Tokajuk z Białegostoku. Pieniądze na budowę cerkwi przekazują także byli mieszkańcy Regietowa oraz ich rodziny rozproszone po całej Polsce i świecie.

(...) Jeżeli tylko Bóg pozwoli i zdrowie dopisze, myślę, że wspólnymi siłami sprawimy, że w następnym roku cerkiew będzie gotowa. (...) (Halina Gajda, *Gazeta Krakowska / Gorlicka*, 3 grudnia 2010)

Wspólnie uratujmy Beskidy

Zwracamy się do Pana z apelem o podjęcie działań na rzecz skuteczniejszej ochrony przyrody i krajobrazu Beskidu Niskiego – takimi słowami zaczyna się apel do mnistra środowiska wystosowany przez przyjaciół Beskidów.

Tatiana Bojko, mieszkanka Nowicy jest wśród nich. Mówi o petycji:

– To reakcja ludzi, którzy kochają Beskid Niski. Nie chcemy biernie przyglądać się, jak niszczone jest nasze wspólne bogactwo. Nie jesteśmy przeciwko rozwojowi, ale musi być harmonijny – wyjaśnia Bojko.

Walczą w ten sposób między innymi o ochronę przyrody. Pomysłodawcy oceniają, że zmiany wprowadzane w planach zagospodarowania przestrzennego są chaotyczne. Stan ten sprzyja także realizacji niezrozumiałej z punktu widzenia zachowania walorów regionu, polityki prowadzonej przez część instytucji regionalnych i zbyt słabo kontrolowanych inwestorów. A ci ostatni robią, co chcą.(...)

Petycja została zamieszczona w internecie. Dzieki temu każdy, komu bliski jest los naszych Beskidów, może się przyłączyć do akcji.

Wystarczy wejść na stronę: www.petycje.pl/6135 i wpisać swoje dane. Tam też jest dostępna cała treść petycji. // Monika Sznajderman, jedna z organizatorek, prosi, by każdy, kto chce poprzeć akcję,

napisał również, czym się zajmuje.

– A więc jeżeli ktoś jest studentem czy emerytem powinien tę informacją umieścić w komentarzu do swojego wpisu (...) (Magdalena Jadach, *Gazeta Krakowska / Gorlicka*, 17 grudnia 2010)

Piotr Telega otrzymał nagrodę

Gorlice. W piątek w Dworze Karwacjanów w Gorlicach odbył się wernisaż XXVII Salonu Gorlickiego, czyli doroczna prezentacja twórczości gorlickiego środowiska plastycznego.

Impreza zwana Salonem Gorlickim odbywa się nieprzerwanie od 1984 roku, zawsze dominującym jej wydarzeniem jest wręczenie artystycznej nagrody im. Alfreda Długosza ufundowanej przez burmistrza Gorlic. (...)

Jury tegoroczną nagrodę przyznało Piotrowi Teledze. Nagroda Dyrektora Muzeum Dwory Karwacjanów i Gładyszów przypadła Lidii Kocur, a wyróżnienia otrzymali: Krzysztof Żarnowski za zestaw prac malarskich oraz Piotr Boczoń za fotografie reportażowe. (...) (*eb, Gazeta Krakowska / Gorlicka*, 21 grudnia 2010)

Kolęda na łemkowską nutę

Krynica-Zdrój. Sala Pijalni Głównej wypełniła się w poniedziałek kuracjuszami i mieszkancami, którzy przyszli posłuchać koncertu kolęd zorganizowanego przez parafię prawosławną pw. św. Włodzimierza Wielkiego. Chór parafialny pod kierownictwem Piotra Trochanowskiego – łemkowskiego poety, tłumacza, kompozytora i dyrygenta – oraz chór złożony z duchownych dekanatu nowosądeckiego wykonały a capella kolędy ukraińskich i łemkowskich kompozytorów. Wystąpił też zespół młodzieżowy Nadija, a na koniec wszyscy zaśpiewali kilka kolęd polskich.

– Pierwszy raz zorganizowaliśmy koncert kolęd i cieszy nas, że było duże zainteresowanie, które ma promować łemkowską kulturę – mówił ks. Piotr Pupczyk, proboszcz parafii prawosławnej (...). (IF, *Dziennik Polski / Nowosądecki*, 29 grudnia 2010)

Rusíni chcú rozprávať na úradoch aj vo vlastnom jazyku

Slovenskí Rusíni sú za zníženie kvóra na používanie menšinových jazykov v obciach z 20 na 10 percent. V prípade, ak vláda takéto opatrenie príjme, jazyk Rusínov (...) by sa mohol v úradnom styku používať vo viac ako 143 obciach. Ako spresnil tajomník Svetovej rady Rusínov (SRR) Vladimír Protivňák, až 46 z nich má do 50 obyvateľov. (...)

SRR sa dnes zišla v Bratislave, aby prerokovala najaktuálnejšie otázky týkajúce sa tejto menšiny. (...) Na rokovaní rady sa zúčastnil aj predstaviteľ Svetového fóra rusínskej mládeže Martin Karaš. Mládežnícka organizácia sa má aktívne zapojiť v priebehu rokov 2011 a 2012 do kampane pred sčítaním ľudu na Slovensku a Ukrajine. Podľa neoficiálnych údajov sa na Slovensku k rusínskej národnosti nepriznáva takmer 65.000 ľudí. "To, čo sa stalo na tomto národe, je veľmi špecifická situácia vo svete, pretože zakázať nejakú menšinu vo svete len preto, že je to menšina, tak to je dosť opovážlivé," uviedol Karaš. (...) (*nn, Korzár*, 21.11.2010)

PUĽS zabodoval v Poľsku

Poddukelský umelecký ľudový súbor (PUĽS) reprezentoval Slovensko na stretnutí Rusínov-Lemkov v Poľsku. (...) Prezentovali sa programom *Kolíska a Kríž* od autorov Vladimíra Marušina a Andreja Kalinku. "Ide o stretnutie, ktoré sa koná každoročne, vlani sa PUĽS prezentoval s programom *Očarení pohľadom*, za ktorý zožali aplauz. Tentoraz bol ohlas ešte väčší," uviedol umelecký vedúci súboru a riaditeľ PUĽS-u Vladimír Marušin.

(...) Hlavný usporiadateľ Andrij Kopča sa netajil nadšením a nádejou, že náš súbor uvidia diváci aj na budúci rok," dodal Marušin.

Jediným mrakom na oblohe bolo nepohodlie cestovania. Ich autobus-veterán sa im totiž pokazil už po ceste do Poľska. Oprava trvala tri hodiny a do 800 kilometrov vzdialeného mesta Gorzov dorazili tesne pred predstavením. (Anna Košuthová www.rusyn.sk, 9.11.2010)

Открытие информационного стенда в память о жертвах лагеря Талергоф

9 декабря 2010 г. в аэропорту Грац-Талергоф был открыт информационный стенд в память о гражданских жертвах лагеря интернирования Талергоф.(...) Присутствовали директор аэродрома мгр. Герхарда Видманн, член городского совета Граца Карл-Хайнц Херпер, посол Украины в Австрии Андрей Викторович Березный, консулы Украины и Польши в Граце, потомки узников лагеря, представители штирийской общественности, местные жители и ученики гимназии. Все происходящее снимала телевизионная группа.

После вступительных речей гг. Херпера и Видманна, слово было предоставлено госпоже Ханне Назаркевич. Назаркевич рассказала о своем прадеде, Василии Новаке, который погиб в начале 1915 г. в лагере, а также о своей бабушке, которая еще совсем молоденькой девочкой находилась в Талергофе. В семье о лагере не говорили, а погибших членов семьи считали пропавшими без вести на фронтах Первой Мировой Войны. По инициативе госпожи Назаркевич прозвучала галицкая народная музыка. Присутствующие помянули жертв минутой молчания. (...). Стенд находится в надземном переходе от терминала к парковке.

После митинга, все присутствующие были приглашены в конференц-зал аэропорта для неформального общения. (...) Обмен информацией и материалами о лагере произошел также с представителями штирийской общественности и научного сообщества. (Андрей Чубриков, Вена, 11 декабря 2010 г.
http://podkarpatrus.livejournal.com

К сожалению, на митинґе не было лемков, которых деды-прадеды тоже страдали в лаґере Талергоф... Гей! – Де сте вы, шырококонтактовны Лемкове, Сьвітова (зд)Радо Русинів, же не знате нич о подіях, в якых конче треба бы было брати участ?!..

Komentarze pt / коментарі пт

Šmajda: Zachráňme z rusínskej krásy, čo sa ešte dá

Vladimír Jancura

Rusínsky spisovateľ a folklorista Michal Šmajda sa dožil deväťdesiatky. Oslávil ju v dobrej kondícii a plný ďalších tvorivých plánov. (...) Okrem iných diel vydal zbierku poviedok *Vjazka kľučiv* (1956), romány *Tryščať kryhy* (1957), *Korčmarskyj sluha* (1964), *Rozjizdy* (1970), etnografickú prácu *A iši vam vinčujú* (1992), zbierku uspávanok *Kolyskovi pisni* (1993) a i. V rukopise má román *Lisovyj lycar*, niekoľko divadelných hier a množstvo etnografických záznamov. Je držiteľom viacerých domácich a medzinárodných ocenení za literárnu a publikačnú činnosť. V roku 2008 mu prezident republiky udelil Pribinov kríž III. tr. za významné zásluhy o kultúrny rozvoj Slovenska. Je otcom šiestich detí. Manželka Júlia zomrela pred deviatimi rokmi.

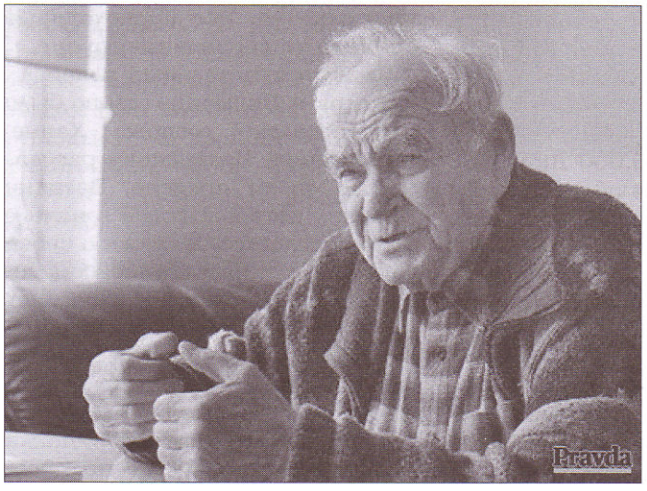

Michal Šmajda. Autor: Ivan Majerský, *Pravda*

(...) ***Bezradne tu stojíme ako tí, čo prehrali svoj majetok v kartách.*** **Týmito slovami ste ešte v dňoch Nežnej revolúcie upozornili na dôsledky politiky "reálneho socializmu" v národnostnom školstve. Z niekdajších 363 základných škôl s vyučovacím jazykom ukrajinským sa dovtedy u nás zachovalo iba 22. Kde sa stala chyba? Už pri násilnej ukrajinizácii národnostného školstva na východnom Slovensku?**

Vtedy sa urobilo viac chýb vrátane nedostatočnej prípravy na takúto zmenu a chronického nedostatku kvalifikovaných učiteľov. Bezpochyby tam, kde mocenské orgány začiatkom 50. rokov minulého storočia nútili pod politickým tlakom rodičov zapisovať svoje deti do škôl s ukrajinským vyučovacím jazykom – a takéto prípady, ako vieme, neboli vôbec zriedkavé – dopustili sa veľkej a ťažko napraviteľnej chyby bez ohľadu na motívy, ktoré ich viedli k podobnému konaniu. (...)

Čo sa vám vybaví ako prvé, keď si spomeniete na detstvo a roky dospievania?

Spev, ktorý sa cez letné večery rozliehal našou dedinou. Čo je zaujímavé, zdanlivo bez príčiny, len tak v rámci dobrej pohody spievali nielen ženy, ale aj muži, najmä mládenci, postávajúci v skupinách niekde na kraji cesty alebo pri potoku. Pieseň sprevádzala Rusína od kolísky až po hrob. Naši ľudia vedeli nádherne spievať, precítene, svadobné i žartovné piesne na priadkach, clivé balady i piesne plačiek na pohreboch. Dnes vypĺňa dlhé večery už len televízor.

Po vojne ste sa vyučili za agronóma, máte to v oficiálnom životopise.

To boli také kurzy pre agronómov v Bratislave. Medzitým, cez vojnu, som bol na nútených prácach v Nemecku a po vojne som niekoľko rokov viedol národný výbor v rodnej obci. Potom som pracoval ako skupinár v jednotnom roľníckom družstve. Tiež doma.

Téme kolektivizácie ste venovali svoje prvé prózy. Ako vidíte túto dobu s odstupom času?

Nazval by som ju ťažkou a chaotickou. Bolo to čosi strašné: za takzvané jednotky sa neplatilo v peniazoch, ale v naturáliách. Za prácu ľudia dostali trocha zrna a mohli sa ísť pásť. Každý sa odvolával na sovietsky vzor, ale vlastne nikto ho dobre nepoznal.

Presne pred polstoročím ste zakladali Múzeum ukrajinskej kultúry v Krásnom Brode. Prečo sa potom presunulo do Svidníka?

Svidník sa stal okresným mestom, mal na to lepšie podmienky.

Tam ste už pokračovali v svojej práci ako historik a etnograf. Odkiaľ sa vlastne vzali Rusíni na území Slovenska? A kedy?

V čase, keď staromaďarské kmene prekročili Karpaty a usádzali sa v Panónii, boli už Rusíni so svojim knieža̋tom Laborcom tu.

Nejde len o ľudové povesti?

Nie, zmienku o tom nájdeme už u kronikára Anonyma, pôsobil na dvore kráľa Bélu III. v 13. storočí. Rusíni boli podľa všetkého potomkami Bielych Chorvátov, národa slovanského pôvodu, ktorý sa sem dostal od brehov Dnestra. Po smrti Laborca obývali oblasť, ktorá hraničila s Veľkomoravskou ríšou, a je dosť možné, že sa na nejaký čas stala i jej súčasťou. Bol to však kraj, ktorý vtedy nikoho nezaujímal: neprístupné lesy, popretkávané riečkami a potokmi. V latinčine ho nazývali Marchia Rutenorum, čiže Krajná Ruská. Možno preto, že sa ocitol na okraji uhorského kráľovstva. A zrejme preto tu dodnes máme toľko obcí s podobnými názvami. Krajná Poľana, Krajná Porúbka a podobne. A toľko ľudí s priezviskom Krajňák.

Podľa niektorých historikov sa však Rusíni usadili v hornom Uhorsku až počas valašskej kolonizácie v stredoveku. Čo si o tom myslíte?

Nesúhlasím, je však pravda, že v rámci doosídľovania pohraničných oblasti uhorského kráľovstva po vojnách a povstaniach v 15. storočí sem prichádzali aj Rusíni – Rutheni z Haliča, Litvy a Užskej župy. Na mnohých miestach Zemplína a Šariša tak posilnili pôvodné rusínske obyvateľstvo.

Začiatkom minulého storočia postihla uhorských Rusínov podobná maďarizácia ako Slovákov. Dokonca sa hovorilo o ich skorom zániku vzhľadom na rýchlu asimiláciu. Už vtedy sa uskutočnili viaceré etnografické expedície, ktoré mali zachrániť z rusínskej kultúry, čo sa ešte dá.

A poviem vám, že práve vtedy vyšli, pravda, v maďar-

čine, mnohé zaujímavé práce o ľudovej slovesnosti a obyčajach Rusínov. Veľká vďaka za to uhorským etnografom! Ale, našťastie, vtedy ani potom sme nezanikli.(...)

Nájdeme vo folklóre a obyčajach Rusínov niečo také, čo nemajú iní Slovania?

Ale isteže! Len si zoberte obyčaj klásť na Štedrý večer pod stôl reťaz (aby sa rodina držala pokope). Alebo vítanie Nového roku "novoročným koláčom". To nájdete iba u Rusínov Lemkov. Niektoré zvyky sú ojedinelé, inde sa vari ani nevyskytujú. Napríklad pálenie "sobitok", čiže vymlátených snopov, starých brezových metiel a podobných vecí. Dievčatá ich kedysi pálili uprostred leta. Navrhujem obnoviť túto tradíciu.(...)

Vy ste vlastne rusínsky disident. V lete roku 1968 ste podpísali výzvu 2000 slov a v rámci neskoršej normalizácie vás prepustili zo zamestnania, vylúčili zo zväzu spisovateľov. Ako na to spomínate?

Sedem rokov som potom robil nočného strážnika v Pozemných stavbách v Trebišove, neskôr pracovníka Uhoľných skladov v Medzilaborciach. Ale ako sa hovorí, všetko zlé je na niečo dobré. Spisovateľ vo mne je vďačný aj za túto skúsenosť. Trpela však rodina.

Ako si vysvetľujete, že ste sa napriek všetkému dožili takého vysokého veku, navyše v dobrej kondícii?

Možno je to vďaka mojej povahe. Snažím sa vidieť svet z jeho lepšej stránky. Sme tu len raz, mali by sme sa tešiť z každého nového rána.

Ešte fajčíte?

Už len ukradomky, keď dcéry nevidia. Cez zimu ma k sebe berie dcéra Helena do Varšavy a tá je na mňa veľmi prísna. Nijaká cigareta, nijaký štamperlík.

Jasné, vráťme sa teda k téme. S akými pocitmi a predstavami ste privítali spoločenské zmeny pred dvadsiatimi rokmi?

Dobre, že to prasklo. Získali sme občianske slobody. Ale myslel som si, že naša rusínska inteligencia sa chytí novej príležitosti. Mnohí jej predstavitelia však práve v tom čase začali rýchlo vymierať alebo dožívali. Ďalší sa začali medzi sebou hašteriť. Vznikli rôzne znešvárené skupiny a skupinky. Ich predstavitelia útočia na seba cez národnostné médiá, niektorí sa možno chcú takto zviditeľniť. Ďalší prepadli mamone, konzumu.

Ako to myslíte?

Mnohí miestni podnikatelia, potenciálni sponzori národnostnej kultúry, nerozmýšľajú perspektívne. Žijú v duchu filozofie žiť len prítomnosťou. Pravda, sú medzi nimi aj takí, čo by sa chceli zapojiť, ale nevedia ako. Treba im pomôcť, usmerniť ich, zapáliť pre myšlienku záchrany rusínskej kultúry. Získať pre to mládež, a to si žiada nový, neošúchaný prístup.(...)

Pred dvadsiatimi rokmi ste naliehavo upozornili, že v prípade totálnej asimilácie sa môže s Rusínmi zopakovať história Sumerov alebo Etruskov. A čo osud Lužických Srbov, ktorí sú bližšie k nám a zanikajú takpovediac súčasnému svetu na očiach?

Tí sú ostrovčekom v nemeckom mori, zatiaľ čo Rusíni v slovanskom. V prípade našej totálnej asimilácie by to teda bola dvojnásobná hanba. (Vladimír Jancura, *Pravda*, 5. decembra 2010)

Прошу прощыня сивий, додтойний волос п. Михала Шмайды, же барз скоротили мы сесе інтервью. З очывидных причын не было можливым поміщыня го в цілости. (Ред.)

Wystawa „Sądecczyzna na styku kultur i religii"

26 LISTOPADA 2010, GALERIA DAWNA SYNAGOGA
Otwarcie wystawy - 26 listopada 2010 r., godz. 16.00
17.00 - koncert zespołu Max Klezmer Band Acoustic Acrobats

Wystawa czynna do 29 stycznia 2011r.

Wystawa prezentująca Ziemię Sądecką jako region różnorodności kulturowej i religijjnej utrwalanej przez pokolenia **rdzennej ludności polskiej oraz napływowej – łemkowskiej** (podkr. Red. „Besida"), żydowskiej, romskiej i niemieckiej. Można zobaczyć m. in.: stroje, przedmioty kultu religijnego i codziennego użytku poszczególnych grup oraz zdjęcia archiwalne. Owocem kwerend i dokumentacji, prowadzonych przez pracowników muzeum przez prawie dwa lata, są fotografie i filmy pokazujące przenikanie się wpływów kulturowych w regionie na przestrzeni wieków, a także współczesne losy zamieszkujących go narodowości. (...) (Jacek Kurzeja, www.muzeum.sacz.pl)

Wychwalając pod niebiosa samą wystawę, bo była doprawdy wspaniała, nie można nie odnieść się do tego tekstu, z jego ***rdzenną ludnością polską i napływową łemkowską***. Na naszą „obronę" zacytuję co nieco z polskiej historiografii:

Odnośnie VI-VII wieku:

Przechodzimy do drugiej dzielnicy – Małopolski, ongiś zamieszkałej przez Chorwatów (...). – Henryk Łowmiański, *Początki Polski*, t. III, Warszawa 1967, s. 117; tenże Łowmiański, na tejże stronie cytuje T. Lehra-Spławińskiego (*Zagadnienie Chorwatów nadwiślańskich*) odnośnie przyczyn wystąpienia nowych nazw plemiennych na obszarze chorwackim, który tłumaczy to zjawisko m.in. „zajęciem ich siedzib przez nowych *lechickich mieszkańców*".

Odnośnie X wieku:

(O)d drugiej połowy IX w. do połowy X w., a tym bardziej po pogromie Węgrów, nie groziło niebezpieczeństwo spoza Karpat.(...) Musiało więc istnieć jakieś inne, stałe zagrożenie, i to z rejonu bliżej położonego. (...) Między Wiślanami a Chorwatami (...) toczyły się na pewno wojny międzyplemienne (...). – Józef Rawski, *Przyczynek do rozważań...*, [w:] Rocznik Sanocki 1979, ss. 322/324.

Odnośnie XIV wieku:

Z powodu „sąsiedztwa ze schizmatykami i dla ich zbawienia" zakładał kościół w połowie XIV w. misje dominikańskie w Żmigrodzie, Muszynie i Nowym Sączu, które miały żyjących w lasach „dzikich i nieokrzesanych" pasterzy owiec nawracać na łono Kościoła katolickiego. – R. Reinfus, *Związki kulturowe po obu stronach Karpat w rejonie Łemkowszczyzny* [w:] „Łemkowie w historii i kulturze Karpat", Cz. 1, Sanok 1995, s. 169.

Odnośnie XV-XVI wieku:

Jak duży był udział rdzennych Wołochów w tej kolonizacji, niepodobna stwierdzić, źródła bowiem określają nazwą Wołochów w ogóle ludność pasterską, choć by to byli Rusini lub nawet Polacy. (...) – S. Kuraś, *Osadnictwo (...) w Gorlickiem do poł. XVI wieku.* [w:] „Nad rzeką Ropą", Kraków 1968, s. 70

Kto TU w takim razie **był**, a kto **napłynął?!** (pt)

ПАВЕЛ МАЛЕЦКІЙ – текст
АНДРИЙ МАЛЕЦКІЙ - знимкы

Коляды в Бурсі

Мила традиция колядуваня в Рускій Бурсі і того рока тішыла Руснаків з Ґорлиц і околиц. По Служби Божій, в неділю 30 січня 2011 рока, бурсяны ізбы выполнили ся перенятыма голосами діти, котры підексцитуваны повтаряли слова своіх квестий, або солівок. Учытеле та родиче поправляли строі і додавали одвагы молодым артистам, котры того дня могли вказати свої таланты і здібности.

Згідні з пляном колядуваня, розпочало ся од стихіры Великого Повечерия *С нами Бог*, галицкого розсьпіву, а засьпівала бурсяна *Терочка* з допомогом членів оркєстры. Впроваджений урочыстий настрій іщы барже здетермінувал публику до уважного слуханя. А было кому слухати – выремонтуваны і побільшены салі не могли помістити вшыткых охочых. Но але такій проблем барз радує заряд Бурсы.

Як перша выступила ґрупа з Ґорлиц. Приготовлена была през імость Мирославу Дубец та нового реґента ґорлицкой православной парафіі – Ярослава Ґрыча, котрий підгрывал на циі (гармошці). Діти засьпівали нашы традицийны коляды, та передставили коротку інсценізацию з вінчуванями, котры знали як *Отче Наш*, бо з тым програмом колядували, одвиджали Ґорличан в перший ден Різдвяных Свят.

Як другы выступили Ґладышовяне. Як все, барз богато і численні. Пані Данута Дзюбина навчыла своіх учеників долгого вертепу, котрий был барз інтересуючо передставлений і *по нашому* заграний та одсьпіваний. Треба признати, же коли бесідували, рецитували наймолодшы, паролітні лем діти, то на сали было так тихіцко, же мож было почути найменчий шелест. Пані Олена Дуць-Файфер, котра провадила конферансиєрку, не вкрывала свого узнаня для той ґрупы.

Выступ ґрупы з Устя Рускоґо был барз важний для пані Варвары Дуць, котра в роли полноправной учителькы была в Бурсі перший раз, бо тамтого рока лем ю заступувала. Є то, мож повісти, поколіньова зміна, бо не так зас давно Варка была по тамтій *другій страні.* Товды нервувала ся лем за себе – тепер за вшыткых, але такє уж тото жытя учыталя. Така подія вказує, яку велику ролю полнит Наша Філологія, котра професийні ведена през др Олену Дуць-Файфер, выдає покоління учыталів і специялістів, котры втігают (і втягнут!) Наш Язык і Культуру на вышній рівень.

Як остатні выступили тоты, котры зачынали. *Терочка* засьпівала три рускы колядкы, котрыма закінчыла офіцийну част імпрезы. Пані Олена подякувала участникам і учыталям, котры запрошены были на маленькій почестунок.

Осібну подяку треба скєрувати для члена заряду Руской Бурсы, пана Івана Квокы, котрий од років *Вечер з Лемківском Колядом* рыхтував і пильнував го. Пан Ваньо передал орґанізацию той імпрезы в *молодшы рукы,* зато тым барже належыт ся оддати Му велику пошану і чест за тілко выкараных і прекрасных подій. ●

Увага Редакциі: Текст писаний для „Бесіды" і поміщений на нашых інтернетовых странах, а не одворотні.

Отец Анатолий Дуда-Квасняк — священник вандрівний. Давно такого ниґда не было, єгомость сідил сой поважні на своій парафії, хыбаль ишол фіром одправити в другє село, як там была дочерня церков. Од села до села ходили лем мазяре, дротаре, лыжчаре. Ци дахто бы сой помышліл, же приде такій час, як днес — Лемкы розшмарены по сьвітах, а священник літат за нима од села до села, од міста до міста! Правда, же не ходит піше, лем автом, то всядиль встигне. А в тім авті везе часто парафіянам лемківскы календарі, книжкы, часописы. Везе і вшеляку інформацию — бо вшыткы лемківскы новины стікают ся до отця Дуды. То ціле лемківскє інформацийне аґенство: єгомость повідат парафіянам по казаню о вшыткых лемківскых акциях, конференциях, ватрах, забавах, а нераз тіж о кстинах, погребах, шлюбах. То і в інтернеті тілко того неє, кілко зна наш отец духовний. Походят родиче отця Анатолія з Крениці, тепер єгомость жыє в м. Монастыриска (Тернопільска област). Єгомость зробил дуже вшыткого при закладаню *Музею лемківської культури та побуту в Монастириску*, а і при орґанізаці там же *Всеукраїнського фестивалю лемківської культури «Дзвони Лемківщини»*. Днес бесідуємє з єгомостьом о його священничій працы і о новых лемківскых церквах, котры скоро выроснут для Лемків. Отец Анатолий Дуда власні занимат ся будовом і зорґанізувал збераня пожертв на тоту свяґу справу.

Так мя выховали од маленькости

(Інтервью для „Бесіды" Анны Кырпан з о. Анатолийом Дудом-Квасняком)

Отче, Вы мате специяльне служыня. Вы призначены як «душпастир для опіки вірних Ук-раїнської Греко-Католицької Церкви, які походять з Лемківщини і розселені на всій території України». Чым ріжнит ся священнича праца для Лемків?

Тераз маме служебникы на украінскій мові, але я правлю Службу Божу з лемківскым акцентом, казаня гварю по лемківскы. Старам ся, жебы одродити бесіду нашу, мову лемківску, як было на рідных землях, на Лемковині. Бо кажда людина, яка юж старша ци стара, котра была депортувана, — она хце чути своїой бесіды, свойой мовы хце чути. Хцеме собі спомнути, як было дома, на рідных землях. Хцеме разом одродити свої звыкы, традиції, культуру. Но і я тым тіж жыю. Так мя выховали од маленькости, бо в родині нашій лемківска мова была цілий час, была і є.

Ци то днес можливе – перетлумачыти Літургію і правити по лемківскы?

Мусит быти кус лемківского і не лемківского, жебы было зрозуміло. До церкви ідут не лем Лемкы, сут і депортувани з Надсяння, з Холмщыны. Ідут і місцевы Украінці, якы прожывают там, де я одправлям. Бо они шанують нас, хцут причынити ся навет до пошануваня лемківского, бо родины юж вымішаны.

Властиво, ваша парафія — то ціла Украіна?

Я знам Лемків з ріжных области. Як приїзджают на зъізды ци конґресы, ватры, ци на кєрмеш до Львова, то нераз дают о собі знати: люде пишут на картці, одкаль є, то я нераз потім ґратулюю, витам іх. Але я переважні одправлям на Західній Украіні, бо ту найбільше Лемків. Першу неділю каждого місяця одправлям Службу Божу в Тернополи, другу і четверту неділю — во Львові, третю — в Івано-Франківску. А як єст даколи кєрмеш, ци в каждім місяци дакє свято, то тіж мушу іхати іщы деси на одправы.

То Західня Украіна, а решта? Лемкы сут, хоц і не вельо, в ріжных областях. Ци там сут лемківскы священникы?

Не мам такых контактів з нашыма єґомостями зо Східньой Украіны. Священникы сут всядиль, але так на стале працы не выконує нихто з Лемками. Хыбаль як сут свята лемківскы, фестивалі, то Лемкы сходят ся, зъізджают ся, ідут на Службу Божу.

Ци Вас просят прити, ци Вы сами през даякій час обходите вшыткых своіх парафіянів-Лемків?

І мя запрашают, і сам зателефоную, же приіхам. Я не призерам ся, ци є Лемків єдна родина, ци пят родин, ци десят, ци сто, ци двіста — не ма значыня, приду, кілко бы лемківскых родин не было. Я іду не лем до міста, а і до села, і на хуторы (присілкы) іду на одправы, бо треба каждого одвидити.

В Украіні сут ріжны конфесиі: православны, греко-католикы, римо-католикы. Маме три православны церкви (Українська Автокефальна Православна Церква, Українська Православна Церква Київського Патріархату, Українська Православна Церква Мос-

ковського Патріархату). Переважні Лемкы сут парафіянами церков греко-католицкых і православных (вшыткых трьох приналежности). Ріжны конфесиі, обряды тіж ділят Лемків медже собом...

Лемкы сут і греко-католикы, і православны. То зато ся розходит, же аж і православны церкви, і Кыівского, і Московского патріархату, і Автокефальна, же они не обьєднают ся в єдну православну церков, а сут розділены, і то є барз недобре.

Як я одправлям для Лемків, то неє ниякых проблемів, бо идут і греко-католикы, і православны. І мене, греко-католицкого священника запрашают православны нашы Лемкы тіж на одправы. Я был на святого Димитрия на кєрмешы в Лопушні в Рогатинскым районі (Івано-Франківска област). По Літургіі было посвячыня памятного знаку з нагоды 65-літя депортациі. Я был приявний на Службі Божій, — як обычні єст по уставі, же, як ня просят православны, то я можу быти лем на Службі Божій, а разом з православным священиком правити — ніт, бо іщы неє такого позволіня, але акафіст одправити, ци воду освятити, ци інчы молитвы — то церков не заборонят, мы разом выконуєме, молиме ся...

Якы то вашы парафіяне? Більше старшых, ци сут і молоды, діточкы?

Хтіло ся бы, жебы разом вшыткы спільно молили ся, не смотрячы на вік. Але найвеце ідут на Службу Божу, на молитву переважні старшы люде, котры народили ся дома, на рідній Лемковині. Але ідут на Службу Божу і люде середнього віку, і молоды, як є добре выхованя в родинах, прищыплена любов до рідного. Неє барз дуже молодых, бо тераз люде по сьвіті, такій час настал... Як і загально по Украіні, молоды обоятны, пасивны. (Кус веце молодых ідут на молитву, як є «ватра», ріжны лемківскы імпрезы.) Нераз мі є то прикро. Але молиме ся за то, і я на проповідях наказую, жебы брали свої діти, внукы, бо молодіж — то є наше будуче.

Знаме, же во Львові в музеі-скансені стоіт церков святых Володимира і Ольгы, копія прекрасной лемківской церкви зо села Котань. Она поставлена Лемками в 1992 році, і од того часу Вы правите там для Лемків Службу Божу. Але тепер чуєме, же люде хотят ставити новы лемківскы церкви в Тернополи, в Івано-Франківску, іщы дагде. Хтіло ся бы о тім Вас зьвідати. Але повіджте насамперед, што то єст — лемківска церков? Якой она ма быти конфесиі?

Но, я священник греко-католицкій, але я іщы раз підкрісльою, і то барз мило єст, же до лем-

Макєта церкви в Івано-Франківску.

ківской церкви во Львові ходят і греко-католикы, і православны. Разом молиме ся і не ділиме ся на віры під час літургіі. Як ідут Лемкы на тоту одправу, то не ділят ся юж на віровызнаня, а гварят: «Я іду до свойой церкви». Во Львові на початках, як посвятили церков, як люде зачали приізджати, приходити — то цілували тото дерево (бо і дома на Лемковині были церкви переважні деревяны). І тішыли ся, — каждий якбы пришол до себе домів на Лемковину.

Барз добрі, же во Львові єст лемківська церков, добрі, што Бог поблагословил будову в Івано-Франківску і в Тернополи, де сут посвячены юж місця під будову лемківской церкви. Як я там одправлял, то не раз повідал: «Ци мы не вартаме мати свою церковцю, храм лемківскій — архітектуром, будовом, — і в тім храмі молити ся?»

Вартаме! Бо розходит ся, же мы ту на земли тымчасово, приде ден, же Господ нас закличе до себе — і треба по собі штоси лишыти. То я гварю — лишме по собі найціннійше, збудуйме храм Божий, церковцю, жебы была памятка, же такы Лемкы были, сут, же Лемкы мают свою історию, звык, традицию, культуру, бесіду. Но і Лемкы приняли християнство веце, як на сто років скорше, як на Украіні.

Церков повинна быти. То є нашым обовязком, жебы в Західній Украіні, де прожыват найвеце Лемків, по собі оставити церков, дати свідоцтво, же Лемкы были практикуючыма християнами, побожныма людми.

Знам, же в Івано-Франківску на тім місци перше мал быти поставлений памятний знак до 65-літя депортациі Украінців з Польщы. Пак были конфлікты през тото, же →

Лемкы хотят сой ставити заміст памятного знаку для вшыткых выгнаных лем свою церков, то не вшыткым ся подабало. Тепер якоси пристали на будову церкви...

Я повім так. Мі ся здає, же памятний знак є добре, але найважнійший памятний знак — то є дім Божий, церков свята. На ній буде напис, так, як і во Львові, же то лемківский храм, і каждий буде приходил, буде ся молил. Іщы робит ся документация.

Жебы тепер в Україні збудувати церковцю, то треба страшні дуже паперів. Мы юж другій рік в Івано-Франківску ходиме з паперами, і іщы не вшытко. Зачали мы і в Тернополи. Проєкт там готовий, вшытко. Так си думаме, што при Божій помочы на яр може зачнеме будову і в Франківску, і в Тернополи.

Лемківска церков має мати лемківскій стиль. Певні, мусите о тім гварити з архітекторами, котры роблят тоти проєкты.

Так, певні. Але в Івано-Франківску не треба было о тото дуже просити, бо інжынер Юрій Качмарскій з архітектурной фірмы «Пилипів», котра зробила проєкт церкви святих Кірила і Методия, є Лемко, і тоты архітекторы знали, же мы будуєме лемківску церков.

А яка красна тота каплиця святого Йоана Крестителя на ватряным поли в Монастыриску!

Так, і каплиця, і дзвініця єст в стыли лемківской архітектуры. До ня приходили архітекторы, мали юж свій проєкт каплиці, хтіли таку там побудувати. А я повідам: «Ні, прошу панства, я вам дам книжкы лемківскы, і вы мате мі зробити проєкт лемківской каплиці.» Но і на тым погодили ся. А чом мы маме будувати іщы штоси інче? Як ту єст «Лемківска ватра» (*офіцийні — фестиваль «Дзвони Лемківщини» — А.К.)* , то має быти лемківскє, а нелемківского єст купа всядиль. На такых засадах я стою.

А знате о тім колосальнім проєкті Світового Центру лемківськоі культуры в Кыєві на улици Макарівскій? Там і церков лемківска мала быти...

Знам, же того іщы неє, а Лемкы приходят дватри раз до рока на Службу Божу до музею-скансену в Пирогові коло Кыєва, де є церков деревяна закарпатска Покровы Пресвятой Богородиці, там одправлят о. Богдан Чурило.

Добрі бы было, як бы тоты новы лемківскы церкви могли стати не лем духовным центром для Лемків, а і культурным...

В тій церкви, котра буде поставлена в Івано-Франківску, запроєктуване такє цокольне поміщыня. (Но, і в Тернополи такє буде.) Было бы барз добрі, як бы могли сме там даколи зобрати ся по одправі. Дашто почытати, дашто оповісти, молодых, діти зберати, школу провадити. Вчыти мову лемківску, історию, звыкы, традиції, бы і діточкы дашто знали.

Нераз ся зьвідаш: «Хто вы?» — «Та, моі родиче з Польщы.» — «Но а откаль?» — «Та не знам.» Прикро, коли молоды не знают, одкаль родиче, ци родина. Повідам: «Ґадайте, зьвідайте ся дома і потім прошу повісти, одкаль вы.»

Мусиме приизнати, же в Україні веце Лемків, як на Лемковині. Де бы Лемко не жыл, не был при працах, має памятати, же має быти Лемком! Маме, покаль жыєме, на своім стояти, своє любити, шанувати, оповідати, хто то Лемкы, што мы хцеме в теперішній час і на будуче зробити, жебы по нас штоси остало.

Ци єст іщы в Україні даґде такій лемківский священник, як Вы?

Священників, котры походят з лемківскых родин, є дуже в Західній Україні. Но але такых, жебы душпастырску працу провадили в Україні для Лемків – такых неє, хыбаль я... Певні, же ліпше на місци быти єґомостьом, мати парафію, парафіянів. Нихто ся не бере до того душпастырюваня, бо каждий має свою парафію, своі обовязкы, но і не вшыткы хцут тым занимати ся. То велика одповідальніст, велька праца, треба іздити всядиль, райзувати по Україні.

А може, дахто бы і хотіл быти духовным отцьом для Лемків...

Наразі я не чул, штобы дахто ся голосил: «Єґомость, я хтіл бы-м душпастырювати для Лемків, разом з вами быти...». Але дай, Боже, жебы тот ден настал, жебы веце было душпастырів для Лемків і жебы Бог поблагословил Лемків і нашы лемківскы справы. Жебы мы могли надальше одроджувати своє, лемківскє, хоц мы і далеко од Лемковины, нашой першой Вітызнины, — і тому поміг Пан Біг. ●

ПЕРЕПРАШАМЕ!

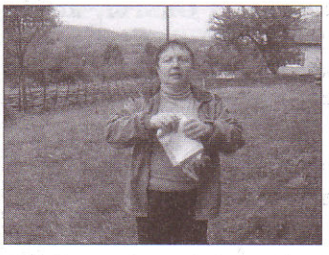

При дописі п. Анны Кырпан *Нова лемківська імпреза на Закарпатті* („Бесіда", Нр. 6 /117/ 2010) блудно описано знимку. В правым нижнім углі на с. 9. в музею – скансені *Лемківска садыба* стоіт п. Мария, жена Владека Максимовича, а не п. Люба Пекар. Ту поміщаме знимочку п. Любы Пекар – директор музею і просиме і выбачыня обі Пані. (Редакция)

Музей Лемківскої Культуры ся розрастат!

Під такым наголовком – *Muzeum Kultury Łemkowskiej się rozrasta!* – прочытал єм на першій стороні ряшівскої ґазеты „Super Nowości" (з 4-6 лютого 2011) допис В.Зузак о зындранівскым музею – скансені. Поза загальныма відомостями – о часі заложыня музею, експонатах, так в сенсі будівельных обьєктів як і того, што ся в них находит – ведучий Товариства на Річ Розвитя Музею Лемківскої Культуры, Богдан Ґоч розповідат репортерці ґазеты о новых предпринятях.

— Такой од самого початку є проблем з порівняно малом простірю музею презначеном до зберіганя ціннійшых експонатів, як нп. сакральны предметы – гварит Богдан Ґоч. — В звязку з тым, же появила ся можливіст сягнути по унійны фундушы на розбудову музею, был приготовлений через наше Товариство проєкт „Розбудова і піднесіня туристычно-культуровой вартости цінности Музею Лемківскої Культуры в Зындранові в рамках охороны культурового нашлідства реґіону" і закваліфікуваний до фінансуваня з РПО.

Перший етап, в рамкаках котрого одреставрувана была лемківска хыжа (головний обьєкт музею, з 1860 рока – прип. Ред. „Бесіда'), закінчено осіню минулого рока.

Выбудуваний буде тіж новий выставовий павільйон. — Іде о повекшыня простори для выставляня експонатів музею та заґварантуваня добрых условій для експозициі — інформує Богдан Ґоч. — Цілковитий кошт предпинятя то бл. 590 тисячи зл., в тым дофінансуваня з ЕУ становит 508 тисячи зл. Плянуваний термін закінчыня то липец біжучого рока.

Як видиме на нижній знимці, суровий стан будинку є завершений. Мож ся заправды сподівати, же кєд того літа придеме до зындранівского скансену, в полній красі явит ся нам новий обьєкт. Дакус інчий як решта, бо муруваний, але гарді навязуючий до скансенівскої архітектуры.

Дякуєме – гварю в імени нашого русначого роду – п. Богданови за мудре, хосенне діяня, а заслуженому Няньови – п. Теодорови Ґочови ґратулюєме выкараного сына-нашлідника. (пт)

Пред нами Повселюдний Спис!

ПИШ СЯ ЛЕМКОМ!!!

Пред нами, як Народом велика повинніст! В Польщи є нас генетычні – подля державных і нашых шацунків – в границях 60 000, а число неасимілюваных іщы цілковито мож окріслити на 40 000. Тымчасом в 2002 році, підчас Повселюдного Спису начислено нас неціле 6 000. На такій „результат" зложыло ся вельо обьєктивных і субьєктивных причын. Не будеме до них вертати, плакати – як гварят – над розляным молоком. Пред нами наступна проба! Проба народной волі! Проба чести!

Тогорічний спис, його формула здає ся быти іщы труднійша як попередньо. Та при добрій консолідациі може выявити ся хосенна для нас. Спис обыйме приблизні лем 20% мешкань в Польщи. Прото ЄДИНЫМ СПОСОБОМ, ЖЕБЫ ЛЕМКЫ ЗАІСТНІЛИ СТАТИСТЫЧНІ ЄСТ САМОСПИС, то значыт ВЫПОЛНІНЯ СПИСОВОГО ФОРМУЛЯРЯ В ІНТЕРНЕТІ.

Нагваряме вшыткых і просиме най вшыткы нагваряют інчых (молоды най поможут старшым, необізнаным в електронічных медиях), жебы в Інтернеті выполнити квестионарий, в котрым на поданы, інтересуючы нас зьвіданя одповідати: ЛЕМКІВСКА, ЛЕМКІВСКІЙ.

Спис єст цілковито анонімовий і не буде мал ниякого влияня на трактуваня окремых осіб. Натоміст нам, Лемкам барз поможе кажда деклярация, бо од числа тых, котры ся подадут за Лемків залежыт яку будеме мати в Польщи позицию серед інчых меншын і яке будеме мати попертя державы для розвиваня нашой культуры і достоменности. Ниже подаєме взірці зьвідань на квестионариях і підповідаме (не силуєме) як належало бы ся заховати .

Jaka jest Pana(i) narodowość? *Przez narodowość należy rozumieć przynależność narodową lub etniczną – nie należy jej mylić z obywatelstwem.*

1) polska
2) białoruska
3) czeska
4) karaimska
5) litewska
6) **łemkowska**
7) niemiecka
8) ormiańska
9) romska
10) rosyjska
11) słowacka
12) tatarska
13) ukraińska
14) żydowska
15) inna (podać jaka) …

Czy odczuwa Pan(i) przynależność także do innego narodu lub wspólnoty etnicznej?

1) tak (proszę podać) …
2) **nie, nie odczuwam**

Jakim językiem(ami) zazwyczaj posługuje się Pan(i) w domu? *(język używany w codziennych kontaktach domowych z osobami najbliższymi – nie należy mylić ze znajomością języka obcego)*

1) wyłącznie polskim
2) polskim i innym(i) niż polski (podać jakim/i) …
3) **wyłącznie innym(i) niż polski (podać jakim/i) łemkowskim**

Окрем того в репрезентацийным баданю задаване буде зьвіданя тычуче ся рідного языка, такого змісту:

Jaki jest Pana/Pani język ojczysty? *(język, którego nauczył(a) się Pan(i) jako pierwszego we wczesnym dzieciństwie – np. od matki)*

1) język polski
2) **język inny niż polski (podać jaki) – <u>łemkowski</u>**

Очывидні, при другым зьвіданю (Czy odczuwa Pan(i) przynależność także do innego narodu lub wspólnoty etnicznej?) можут ся явити проблемы. Дайме на то, кєд походит ся з мішаного супружества, примірні лемківско-польского ци лемківско-украіньского. Адде примір з „высокой поличкы": наш приятель, професор, совітник при Раді Міністрів, по матери Лемко, по вітци Поляк повіл: *Ja zapiszę się za Łemka, dla Pamięci Matki i przez to, że Łemków powinienem wspomóc.* Але преці єдночасні не мож му одмовити почутя приналежности до польского народу.

Подібны проблемы можут выступувати при третім і четвертым зьвіданю, при чым тото остатнє є барже зложене. Примір: по першых Ватрах в Горах вельо молодых люди, зродженых з вітця і матери Лемків, котры не навчыли іх лемківскої бесіды, пришло ґу ній через набыту пізнійше самосьвідоміст. Якій є товды іх рідний язык? Очывидні – лемківскій, хоц не навчыли ся го од родичів (дайме на то, зо страху, часом оправданого, тых остатніх о будучніст дітины). (од-ф, пт)

Decyzje polityczne podejmowane przez totalitarne rządy przyniosły Łemkom tragiczne skutki. Jednak od kilkunastu lat ludność ta funkcjonuje w całkowicie zmienionych uwarunkowaniach politycznych. Demokratyzacja życia w Polsce dała Łemkom ogromne możliwości, m.in. rozwój własnych organizacji, swobodę wyrażania postulatów, ochronę prawną. Wspomniana już wyżej, uchwalona w 2005 roku, ***Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym*** **uznaje Łemków za odrębną grupę etniczną, do czego od dziesięcioleci dążyła duża część tej społeczności.**(...) Przemiany polityczne ostatnich kilkunastu lat, przyczyniły się do aktywizacji Łemków pod względem organizacyjnym, społeczno-politycznym i kulturalnym oraz przyniosły korzystne dla nich zmiany prawne. Jednak nadal nie zlikwidowano negatywnych skutków akcji "Wisła" ani nie zahamowano procesów polonizacji, za to z nową siłą wróciły dawne spory i konflikty. **Dalsze podtrzymywanie łemkowskiej tożsamości, odrębności i zachowanie swoistej łemkowskiej kultury, zależy teraz w głównej mierze od samych Łemków.** (podkr. pt)

(Marek Barwiński, *Rozmieszczenie i liczebność Łemków w Polsce na podstawie wyników spisu powszechnego z 2002 roku – uwarunkowania i kontrowersje*; za: www.beskid-nisni.pl)

Зробме вшытко, жебы при Списі 2011 не „підрахувано" нас, але нарахувано дуже, дуже веце!

Шлеск боре ся о свої языковы права

Група послів Польского Парляменту пришыкувала посольскій проєкт введіня змін до уставы з дня 6 січня 2005 р. про национальны і етнічны меншыны і про регіональний язык, котры мали довести до узнаня окрем кашубского за регіональний язык в Польши тіж шлескій язык. Міцно мериторичні уаргументуваний проєкт трафил до заопініювания до Спільной Комісиі Уряду і Национальных і Етнічных Меншын. Члены Спільной Комісиі достали до заакцептуваня уж готовий проєкт одповіди на шлескы стараня зголошены през послів, пришыкуваний през урядового "спеціялісту". Был то проєкт цілковито неґатывний в однесіню до языковых старань Шлезаків.

Долов заміщаме одповід представителькы Лемків в тій Комісиі, др Олены Дуць-Файфер на урядову пропозицию проєкту. (Ред.)

(...) Szanowni Państwo,

Otrzymany do zaaprobowania projekt opinii Komisji Wspólnej, z daną możliwością zgłoszenia uwag i poprawek, jest pierwszym za cały okres działania Komisji projektem, wobec którego muszę zgłosić pełne votum separatum. Nie ma możliwości skorygowania projektu, który w całości prezentuje stanowisko sprzeczne z moją opinią i przekonaniem.

Z dwóch podstawowych względów nie jest możliwe moje podpisanie się pod takim stanowiskiem:

1. Z przyczyn merytorycznych – jako filolog nie mogę popierać stanowiska, w którym zastosowano dziewiętnastowieczne hierarchizujące klasyfikacje językowe, które dokonywane były często w oparciu o interesy i wizje polityczne (co wnioskodawca wyraźnie wykazał). We współczesnej socjolingwistyce od dosyć dawna operuje się już inną terminologią, w której dla ukazania różnic kulturowych stosowane jest pojęcie etnolektu czy socjolektu, które nie są wartościujące czy hierarchizujące.

2. Z przyczyn moralnych – adwokat, który bronił przywódców Ruskiej Narodowej Republiki Łemków we Florynce (1918-1921), w swej mowie obrończej, wygłoszonej na procesie o zdradę stanu w 1921 r., powiedział: "Oni działali z woli ludu i jeśli ich skażecie, to skażecie ich za to, że chcieli tego, co wy już osiągnęliście". Przywódcy Republiki zostali uniewinnieni.

Bardzo chciałabym w XXI w. żyć w Państwie, w którym nikomu nie odmawia się możliwości do samookreślenia i każdy ma prawo do ochrony wszystkich aspektów swej tożsamości w ramach obowiązującego prawa tak, jak on to czuje, a nie tak, jak się mu wyznacza, że powinien czuć. Łemkowie nie tak dawno uzyskali prawo do swobodnego wyrażania własnej tożsamości. Dokumenty z okresu PRL odnotowują stwierdzenia urzędników Komisji ds. Mniejszości Narodowych przy KC PZPR "każdy obywalel ma prawo określić swoją przynależność do narodowości, ale tylko do takiej narodowości, jaka istnieje" (wypowiedź sekretarza Komisji A. Sława na wniosek o zarejestrowanie Towarzystwa Miłośników Kultury Łemkowskiej).

Jako reprezentant etnicznej mniejszości łemkowskiej w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych nie mam moralnego prawa podpisać się pod stanowiskiem, które odmawia Ślązakom prawa uznania ich języka za język regionalny. Jako humanista i człowiek starający się być otwartym, uznaję dużą wartość każdej różnicy kulturowej i sądzę, że zachowanie języka i kultury śląskiej powinno być troską nas wszystkich. Uznanie języka śląskiego za język regionalny pozwoli ochronić to, co i tak zostało już w wysokim stopniu zasymilowane w naturalnym procesie socjologicznym, ale też w wyniku działań centralizujących, intensywnie prowadzonych w okresie PRL.

Z wyrazami szacunku

Helena Duć-Fajfer
Reprezentantka mniejszości łemkowskiej w KWRiMNiE

Kraków, 23 stycznia 2012 r.

На многы і благы літа!

З нагоды
Ювілею 70-ых Уродин,
якы сполнили ся
14 січня 2011 рока

Теодорови Урді

Членови Кружка
Стоваришыня Лемків
в Ліґници
міцного здоровя,
родинного щестя і любови,
самых сонечных дни
в жытю
і силы в дальшій працы
для добра
лемківской культуры
і Стоваришыня Лемків

жычат
Заряд і члены Кружка СЛ
в Ліґници

Ґу жычыням прилучают ся
Головний Зарад
Стоваришыня Лемків
і Редакция „Бесіда"

❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

Карпато-Русиньскій Науковий Центер дає до відомости, же оголошує каждорічну

Нагороду ім. Александра Духновича в области русиньской літературы фундациі Штефана Чепы

Премійом А. Духновича (1000 долярів і статуетка русиньского Медведя) буде оцінена найліпша книжка поезиі ци прозы, котра была надрукувана за послідніх 5 років.
Нагорода ім. Александра Духновича помагат хосныванію русиньского языка в творах, котры приносят значучий вклад до русиньской літературы. Премія є фінансувана Штефаном Чепом з Торонта і выдавана Карпато-Русиньскым Науковым Центром.
Книгы красной прозы і поезиі, надрукуваны в періоді од 2006 по 2010 роки мают право до Нагороды в 2011 році. Авторам або выдавцям треба представити і предложыти 3 екземпляры каждой книжкы з коротком біографійом. 15-го квітня 2011 рока буде остатнім дньом засыланя вшыткых матеріалів.

Члены комісиі: Елейн Русинко (ЗСА), Мария Павловска (ЗСА), Валерій Купка (СР)

2 екземпларі книжкы треба посылати на адрес:
Professor Elaine Rusinko
Department of Modern Languages and Linguistics,
UMBC, Baltimore, MD 21250,
USA (e-mail:
rusinko@umbc.edu)

1 екземпляр на адрес:
Doc. PhDr. Valerij Kupka,
Važecká 12, 080 05 Prešov,

❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

Голос попертя для лемківского голосу

На дану і на дальшу сторону мали мы уж набраний цілком інчий допис, з обсягу культурознавства, тычучий ся традиций, обрядовости. Цінний, але з роду тых, якы рівні добрі, без векшой шкоды може помістити за округлий рік. Зато, коли трафил ся нам материял барз актуальний, тематычні звязаний з поміщеным на попередній страні, здецидували мы ся выкорыстати го *ту і тепаз*, коли надходит горячий час повселюдного спису. Не тычыт ся він безпосередньо нас, Лемків, але вміщат в собі вельо паралель близкых нам. Є то голос попертя для даного, окремого становиска представителькы Лемків в Спільній Комісиі Уряду і Национальных і Етнічных Меншын, др Олены Дуць-Файфер. Його автором є кашубскій діяч і науковец Проф. Цезари Ольбрахт-Пронздзиньскі. (Ред.)

Wielce Szanowni Państwo!
Chciałbym w pełni poprzeć stanowisko dr Heleny Duć-Fajfer w sprawie braku stanowiska Komisji Wspólnej odnośnie inicjatywy uznania statusu języka śląskiego. Nie mam oczywiście żadnych uprawnień do tego, aby krytykować konkretne decyzje i stanowiska (lub ich brak) Komisji Wspólnej. Przyznaję jednak, że opór, jaki wywołuje kwestia uznania regionalnego statusu języka śląskiego jest dla mnie zaskakujący. A brak poparcia dla tych starań, szczególnie ze strony mniejszościowej, niezrozumiały.

Postaram się to może jakoś uargumentować, choć nie będzie to w żaden sposób jakiś systematyczny przegląd argumentów "za". Raczej to moje uwagi pisane na gorąco z prośbą o ich rozpatrzenie i zastanowienie, czy rzeczywiście poparcie dla tej inicjatywy jest tak groźne (niekorzystne, szkodliwe, niepotrzebne...) i z punktu widzenia środowiska mniejszościowego, i z punktu widzenia administracji (władzy państwowej):

1. Przyglądając się dyskusjom toczonym w sferze publicznej wokół kwestii śląskich zastanawiam się, gdzie leży źródło tak niechętnego i nieufnego podejścia do Śląska i Ślązaków? Czy i kiedy ludność śląska dała powód polskiej opinii publicznej (także politycznej) do tego, aby z tak nieskrywaną niechęcią, a czasami wręcz pogardą, się do niej odnosić?! Czy w XIX wieku? A może w czasie Powstań Śląskich? A może po II wojnie światowej? Znając trudne dzieje śląskiego pogranicza nie znajduję takich powodów! I uważam, że problem nie leży po stronie śląskiej, ale po stronie polskiej (tak to ogólnie nazwijmy). To nasze lęki, urazy, nieufność są przesądzające.

Pamiętam dyskusję nad regionalizacją w latach 90.!!! Ileż wtedy padało argumentów o "rozbiciu dzielnicowym", kreowanym rzekomo przez Ślązaków, Kaszubów i... Wielkopolan. Pamiętam konferencję w Senacie RP, gdzie jeden z senatorów powiedział, że on wie, dlaczego za regionalizacją opowiadają się ludzie z regionów "najmniej z Polską zintegrowanych" - myślałem, że Wielkopolan szlag ciężki trafi, a my z Pomorza i Śląska tylko kiwaliśmy głowami, bośmy się tego już nasłuchali tak wiele razy, że tacy jesteśmy "niepełni" Polacy, tacy "nie do końca pewni" etc. (w odniesieniu do Kaszubów była taka "złota triada" zarzutów: separatyzm, katolicyzm, filogermaństwo; okazało się, że ona była w niektórych aspektach trwalsza niż tzw. miniony ustrój!) I oto po 20 latach budowania demokratycznego systemu i państwa widzę te same "argumenty", te same lęki i obawy związane choćby z tym, że RAŚ znalazł się w zarządzie województwa śląskiego. Oho – niemal katastrofa polityczna. Najwyższe autorytety i najważniejsi politycy poczuli się w obowiązku stwierdzić, że to "niebezpieczne". Przecież to jest śmieszne!

Jakie może być zagrożenie dla 38 milionowego, demokratycznego państwa w tym, że się znalazło paru autonomistów w sejmiku i są w zarządzie!? Żadnego w tych reakcjach nie ma umiaru, proporcji, zastanowienia... ⇨

Przecież to jest legalnie działająca organizacja, mająca poparcie społeczne. Z jakiej racji jest ona w debacie publicznej praktycznie delegitymizowana i musi się tłumaczyć!? Tego nie rozumiem (choć podkreślę, że z wieloma argumentami i celami RAŚ się nie zgadzam i nie utożsamiam, ale to jeszcze nie oznacza, że odmawiam znacznej części śląskiego społeczeństwa prawa do wyrażania swoich poglądów i organizowania wokół nich ruchu politycznego; przecież to jest demokratyczny elementarz).

2. Piszę o tym dlatego, że jednym z powodów – choć nie wypowiedzianych wprost być może – niechęci do poparcia aspiracji językowych Ślązaków jest to, że "to jest sprawa polityczna" (w domyśle: za tym stoi RAŚ i jest to groźne). No ba – kwestie językowe są polityczne jak najbardziej!!! A czy uznanie regionalnego statusu kaszubszczyzny nie było decyzją polityczną? Pewnie że było. A przy okazji: jakże wiele podobieństw jest w argumentacji, która była przeciw statusowi kaszubszczyzny i temu, co dzisiaj mówi się przeciw śląskiemu!

My już to wszystko słyszeliśmy (nawet sporo na ten temat pisaliśmy, w tym ja także): kaszubszczyzna to dialekt polski, brak literatury, brak standardu literackiego (ortograficznego), zwężone społeczne używanie mowy etc. (a także: duże naleciałości niemieckie, że to popsuta polszczyzna i co tam jeszcze). Myślę, że bardzo instruktażowe byłoby sięgnięcie po dyskusje, które toczyły się wokół statusu kaszubskiego, zwłaszcza z lat 80. i 90., gdy to wysiłkiem samego środowiska kaszubskiej elity dobiliśmy się (z trudem!) do uznania językowego charakteru kaszubszczyzny. Bez tego wejście do szkół, Kościoła czy też uznanie prawne nie byłoby możliwe. Oczywiście, sytuacja społeczna śląskiego jest inna. Ale... Być może różnica jest taka, że elity śląskie nieco później zabrały się za to "dobijanie" do statusu języka regionalnego. Ale co to szkodzi?

Przypomnę jeszcze, że jednym z najważniejszych argumentów w środowisku kaszubskim było, że to nie językoznawcy, ale sami Kaszubi rozstrzygają jaki jest status ich mowy. Tego dorobiliśmy się w latach 90. i to zostało zaakceptowane. Można to poszerzyć – to nie uczeni, dziennikarze czy politycy i urzędnicy, ale sami Ślązacy określają jaki jest status ich mowy. Ktoś może powiedzieć: ale nie ma zgody w środowisku śląskim? Hm – badania na Kaszubach także pokazują ciągle zróżnicowanie opinii na temat statusu mowy – są tacy, którzy nadal twierdzą, że to gwara (tak ich nauczono szkole, tak przekazano w rodzinie, tak po prostu uważają). Ale co z tego wynika? Przecież nie było żadnego referendum, w którym Kaszubi wypowiedzieli się za językowym statusem swojej mowy. O tym przesądziła praktyka, podejmowane działania (edukacyjne, wydawnicze, literackie). I to nie dzięki jakiemuś zadekretowaniu, ale właśnie dzięki praktyce kaszubszczyzna dobiła się statusu językowego. Na Śląsku przebiega to w tej chwili bardzo podobnie. Na Kaszubach ważna była także opinia Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, które uważa siebie i jest uważane powszechnie za reprezentanta Kaszubów. Ale na Śląsku też jest podobnie. Wbrew temu co się czasami mówi, za uznaniem statusu językowego mowy śląskiej optuje nie tylko RAŚ, ale także (a może przede wszystkim) Związek Górnośląski, który doprawdy bardzo trudno podejrzewać o jakieś niecne cele wobec Polski itd. Zwracam uwagę na ten budowany konsensus elit śląskich wokół sprawy języka (budowany – a więc nie jest to proces zakończony, tym niemniej przebiega on dynamicznie!)

3. Jest wreszcie argument pragmatyczny. Można go rozpatrywać w dwóch wymiarach. Pierwszy jest ogólnopolski – oto pojawia się pytanie: co by to Polsce zaszkodziło, gdyby 100, 150, a niechby i 250 tysięcy mieszkańców Śląska zadeklarowało, że ich mowa jest językiem? Nie mogę tego zrozumieć, że widzi się w tym jakikolwiek problem! W 38 milionowym, wyjątkowo jednorodnym etnicznie państwie, jakaś grupa chce, aby jej mowę uznać za język regionalny. I w czym tu problem??? Że wejdzie do szkół? Że będą tablice podwójne? Że może w urzędach ktoś będzie chciał tak mówić? No i co z tego? Pewnie jakieś problemy organizacyjne wynikną, ale czy są one godne tego, aby wzbudzać tak wielkie polityczne emocje? Aby otwierać pole konfliktu? A może to kwestia pieniędzy? Jak by to brzmiało: nie uznamy waszej mowy za język regionalny, bo... nas na to nie stać. Powiedziałbym, że to... z lekka kompromitujące.

4. Ale jest ważniejszy argument pragmatyczny. Otóż obserwacja sytuacji i konfliktów etnicznych w wielu miejscach na świecie wyraźnie pokazuje, że się one eskalują tam, gdzie nie daje się grupom mniejszościowym żadnych możliwości wyrażenia, zdefiniowania i chronienia własnych interesów, szczególnie w wymiarze kulturowym. Tak się dzieje zwłaszcza w tych miejscach, gdzie jest silne poczucie krzywdy. I teraz zobaczmy: o poczuciu ślaskiej krzywdy napisano w literaturze naukowej mnóstwo prac opierając się na pogłębionych badaniach. To nie jest wymysł. Do tego dodajmy kolejne fakty takie jak blokowanie procedury uznania statusu narodowego, odrzucenie wyników spisu powszechnego, dyskredytowanie inicjatyw autonomicznych, a teraz blokowanie działań językowych... Abstrahując od racji, jakie za tymi działaniami stoją, mamy przykład tego, jak w krótkim czasie blokuje się i deprecjonuje ważne dla danej grupy postulaty. To pogłębia poczucie dyskryminacji i dyskomfortu, co prowadzi do frustracji, a to z kolei prowadzi do zachowań negatywnych (łącznie z agresją). To prosta droga do eskalacji konfliktu. Pewnym kanałem jego kanalizacji jest właśnie usamorządowienie, a więc wprowadzenie działaczy śląskich w obręb regionalnej elity politycznej (i obciążenie ich współodpowiedzialnością za region), ale i to wywołało jakże niechętne komentarze, wręcz medialną i polityczną nagonkę. No to co mają zrobić ci ludzie? Wyjechać? Już tak było w minionej rzeczywistości, ale wydawało się, ze w demokratycznym państwie inne mechanizmy winny obowiązywać. Dlatego też uważam, że blokowanie ważnego postulatu kulturowego, jakim jest uznanie statusu językowego mowy śląskiej jest całkowicie przeciw pragmatyczne, także z punktu widzenia interesów państwa polskiego. Dokładniej rzecz ujmując uważam, że uznanie tego statusu i skoncentrowanie wysiłków działaczy śląskich na zabiegach wokół języka i kultury stać by się mogło ważnym mechanizmem zaspokajania podstawowych potrzeb tego środowiska. Dosadniej: duża część powietrza z tego napiętego balona śląskiego by uszła. Także dlatego, że znaczna część śląskich postulatów ma charakter kul-

turowy. I znaczna część działań śląskich na kulturze się koncentruje (włączając w to także edukację). Uznanie języka byłoby wyraźnym sygnałem dowartościowania całego środowiska, budowałoby jego poczucie prestiżu, znacząco zmniejszyłoby poczucie dyskryminacji (przykład kaszubski jest tu bardzo, ale to bardzo instruktażowy). W konsekwencji wpłynęłoby znacząco na poprawę nastrojów na Śląsku, a tym samym także na relacje śląsko-polskie. Przy możliwych do osiągnięcia zyskach kulturowych, społecznych i politycznych potencjalne koszty wydają mi się doprawdy niewielkie. I właśnie dlatego uważam, że postulaty środowiska śląskiego należy poprzeć. Polska na tym doprawdy nie straci, a wręcz przeciwnie – może zyskać i kulturowo, i politycznie.

Przepraszam, że się tak rozpisałem, ale mając choć odrobinę czasu i korzystając z okazji, a nie mogąc być wcześniej na posiedzeniu Komisji w Warszawie, postanowiłem tych parę zdań skreślić. Także dlatego, że z żalem przyjąłem fakt, iż również Rada Naczelna Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego postanowiła "umyć ręce" i się tą sprawą nie zajmować. A ja uważam, że kto jak kto, ale Kaszubi, którzy mieli jakże podobne doświadczenia ze swoją mową, winni postulaty śląskie wspierać. I niech mój głos będzie traktowany także jako świadectwo, że w środowisku kaszubskim są jednak osoby, które uważają, że Ślązacy mają prawo do własnego języka, a tym samym do tego, aby Państwo Polskie uznało go za specyficzny i wartościowy zasób kulturowy, fragment naszego dziedzictwa, który należy chronić i wspierać (mam także upoważnienie do tego, aby podkreślić, że z powyższą argumentacją zgadza się prof. Józef Borzyszkowski, prezes Instytutu Kaszubskiego).

Z poważaniem

Cezary Obracht-Prondzyński

Masztalski

(або шлеска безкомпромісовіст)

Generał zapowiedział swój przyjazd do jednostki wojskowej na wizytację. W dzień wizyty kapral Masztalski dzwoni do dyżurnego Ecika:

— Jest już generał? — pyta.

— Nie, jeszcze nie przyjechał.

Po godzinie znowu dzwoni Masztalski:

— Jest już ten generał?

— Nie, jeszcze nie przyjechał.

Po następnej godzinie dzwoni już zdenerwowany kapral:

— Pierona, jest już ten generał?

— Nie — odpowiada Ecik.

Mija jakiś czas. Pod bramę jednostki podjeżdża czarne auto, wysiada z niego generał w asyście oficerów i podchodzi do wartownika.

— To tyś jest ten generał? — pyta Ecik.

— Tak.

— Chłopie, mosz przegwizdane i ani tam nie idź, kapral Masztalski już trzy razy o ciebie pytoł!

Пряшів очарувал Ґожів

На остатній Стрічы з Лемківском Культуром, осіню минулого рока Піддукляньскій Артистычний Народний Ансамбль (PUĽS) представил інсценізацию *Колыска і Крест* Владиміра Марушина і Андрия Калинкы. О аплявзі, якым прияла выступ ґожівска публика писала русиньска преса на Пряшівщыні. На жаль, нашы кореспонденты, хоц з руком на серци обіцяли, не змогли ся о тым написати. Добрі хоц, же вірний приятель – Ромко Дзюбиньскій прислал нам знимкы. Дякуєме красні. Даколи, при нагоді опубликуєме іх в кольорі. Бо красота! (Ред.)

Прощай моя Лемковино **Івана Горощака – то ачий найобшырнійша вершувана епопея в сьвітовій народній (ludowej) літературі. Записана в 122 зошытах, числит близко 18 000 (вісемнадцет тисячи!!!) стрічок-стопчыків. В двадцетым році од смерти Автора буде выдана. Перший компутеровий выдрук в форматі А4 занял такой 1800 сторін.**

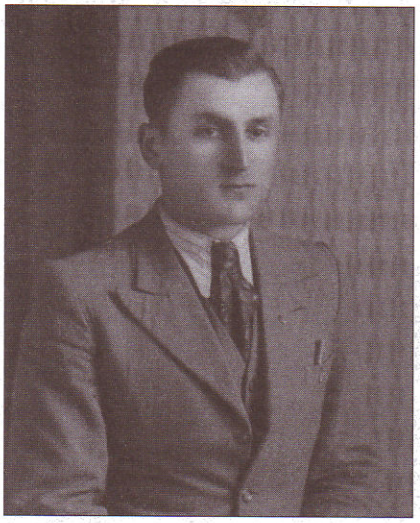

Іван Горощак (1915 – 1991)

19 лютого того рока минят 20 років од смерти Івана Горощака, народного поеты, різбяря, фотографа-документалісты – вельлкой, пребогатой душы, в маленькій лем части одкрытой, не то для сьвіта, але і для самых нас, діти Його народу.

На десяту річницю смерти Івана Горощака в *Лемківскым Річнику 2001* поміщено обшырний допис про Його жыття і творчіст. В своій книжці споминів *A Wisła dalej płynie* посвятил єм Му цілий уступ, розділ. Не буду ся прото розписивал днес шыроко, тымбарже што:

Неодолга, як пишеме горі, явит ся друком, стараньом найстаршого Іванового сына Ярослава діло жыття Вітця, тіж з обшырном біографійом. І не будеме „красти" тому выданю одкрывчой для Вас, Чытачів сьвіжости. Ниже, на смачок поміщаме лем выімкы (о Гнаті Воленьщаку, приятелю – гудаку) з епопеі *Прощай моя Лемковино*, котру Автор назвал поематом мінорным. (пт)

ІВАН ГОРОЩАК

Прощай моя Лемковино

Поемат мінорний

(выімкы)

Гарде было моє село,
Добры были люде
І весільше нам юж ниґде
На сьвіті не буде.

Памятам я єден вечер
В нашых милых горах,
Як музыка *з Гната* гушель
Несла ся в просторах.

Грал на своіх новых гушлях
В тамтот вечер в літі,
Грал чудесно тихым горам
І вшыткым на сьвіті.

Того клянґу не забуду
Покля буду жыти,
Подібного я юж не чул
Ниґде інде в сьвіті.

Грал він своім товаришам
І дівкам молодым,
Котры мыли собі ногы
Серед зимной воды.

Што по тяжкій денній працы
Над річком спочыли
І сколоты стерньом ногы
В воді намочыли.

Дуже люди під час працы
До стижків складали,
Премучены долгом працом
Музыкы слухали.

Ой чудовий то был вечер,
Полний тайн, радости,
Єден з красшых в нашых горах
В моій молодости.

Днес мі вшытко, як оаза,
Стає пред очами –
Тамтот настрій вечеровий
І Гнат з гушельками.

Дзвін вечырній, вітрик, роса,
Сьпів, граня, гілканя,
Захід сонця над полями
І серця дрожаня

А гнеска Гнат на Заході,
Од нас недалеко,
Оре плугом сіры піскы
Червенявым быком.

Тягнут його красны волы
Яворове ярмо,
Гнат хце тугу одшмарити,
Та трудно і фармо.

Тягнут його улюблены
Ярмо яворове,
Дармо хце Гнат вышмарити
Рідний край з головы.

Оре піскы новым плугом,
Кне на свою долю,
Сіры піскы штилетами
Його серче колют.

Страшна доля выселенця
Зламала му силу,
Політыка скалічыла
Душу нещесливу.

Він ся хылил задуманий,
Забывал о сьвіті,
Він, орючы нову землю,
Не хтіл єй видіти.

Каждого дня падал духом,
На схід засмотрений,
Там остало його серце,
Його сьвіт зелений.

Там остала його радіст
І його свобода
І духовы ідеалы
Нашого народа.

Там остали його мысли
І його погляды,
І приметы його духа
І нашой громады.

Там остали його мриі
І його змаганя,
Цілой нашой Болцарьовы
Велькы почыняня.

Як туманы в ночы вкрыют
Вершок його горы,
Товды чудной гры там чути,
Давных його творів.

А ту йому днес ся сниют
Тамты давны ночы,
Коли грал си на Чертежы,
В Чершли ци в Убочы.

Сниє ся му на Заході,
Же він на поляні
І же вшытко доокола
Слухат його граня.

Же він сідит си на пнячку
В гушлі засмотрений
І так мило ся му грає
В лісі затемненым.

Бо ліс цілий срібром вкрытий,
А його музыка
Замінят ся в білий туман,
Што вшытко проникат.

А він грає нибы в хмарах,
Не на полонині,
Де з боків ся прихыляют
Вшыткы горы сині.

А він грає ім од серця,
Незмірно щесливий,
Товды сідат му на гушлях
Музы голуб білий.

І в тым будит ся сплаканий,
Страшні розжалений,
Же был душом в своіх горах,
Виділ сьвіт зелений.

І до рана веце не вснул,
Серце оген палил,
Тяжкій спомин з давных часів
Душу му привалил.

Посмотрил си на гушелькы,
Жаль му серце стиснул,
Велькы слезы стали в очах,
Спомнул тамту весну.

Як першыраз в своім жытю
Грал на полонині,
Кругом него штыри волы,
А він всередині.

А де гнеска він ту взял ся
Мимо свойой волі
І ци його новы гушлі
Юж не зіли молі.

Бо як пришол на тот Захід,
То як іх завісил,
То до гнеска си там вісят,
Де іх товды лишыл.

І кілко раз пізрит на них,
Та все ся засмутит,
Зараз з жалю гірка слеза
В очах ся закрутит.

І чым скорше втіче од них,
Бы жаль не збільшати,
Нихто не чул, жебы на них
Спрібувал заграти.

І юж більше нихто не чул
Його гры чудовой,
Сховал душу музыкальну
До труны дубовой.

Своє серце музыкальне
Запер на колодку
І попрощал на чужыні
Давну гру солодку.

—

Як на Захід іхал з нами,
То я так ся тішыл,
А він душу музыкальну
В нашых горах лишыл

І чужына го забила,
Ту сьвіт не для него,
Бо він бы хтіл постояти
Над своім берегом

Жаль му той гры на полянах,
Жаль му тамтых ночи
І місяця, што так сьвітил
Йому просто в очы.

Жаль му полян на гір вершках,
Де ворон не краче,
За тым жытьом верховиньскым
Його душа плаче.

За жерелом край поляны,
За гайом чудовым,
За красныма ялицями,
За лісом буковым.

Жаль му ночи, часом страшных,
На горах преспаных,
Тых видоків вколо себе
Чудных, вымрияных.

І тых зьвірів, што слухали
В ночы його граня
І разом з ним о пілночы
Лігали до спаня.

Вшытко стяє пред очами
Йому на чужыні,
І тот вечер, як першыраз
Сідил при дівчыні.

Жаль му той гры на верхівях,
Споминів з тых часів,
Той чарівной атмосферы,
Котру він там красил.

І свободы той безмежной,
Яку Бог му давал,
І спокою, без котрого
Жытя не узнавал.

І же голос гір, так знаний,
Взыват го і кличе,
І і же Чершля його просит,
Тихо за ним плаче.

То вітчына шле му привіт,
Як ся сонце знижат,
Рідны горы до ся кличут,
Як ся вечер зближат.

І він стоіт заслуханий,
Штоси ся з ним діє,
То вытерат дзьопком очы,
То ся дивно сьміє.

Очы вперты в далечыну,
Груди му фалюют,
Його уха юж ничого
З поблизя не чуют.

Потім запре звільна очы,
Голову похылит,
Його серце, як пташына,
Скочыт і заквилит.

І він вертат, нибы злодій
До німецкой хаты,
Там го жена його власна
Не може познати.

Хоснувано правопис приятий в „Бесіді".

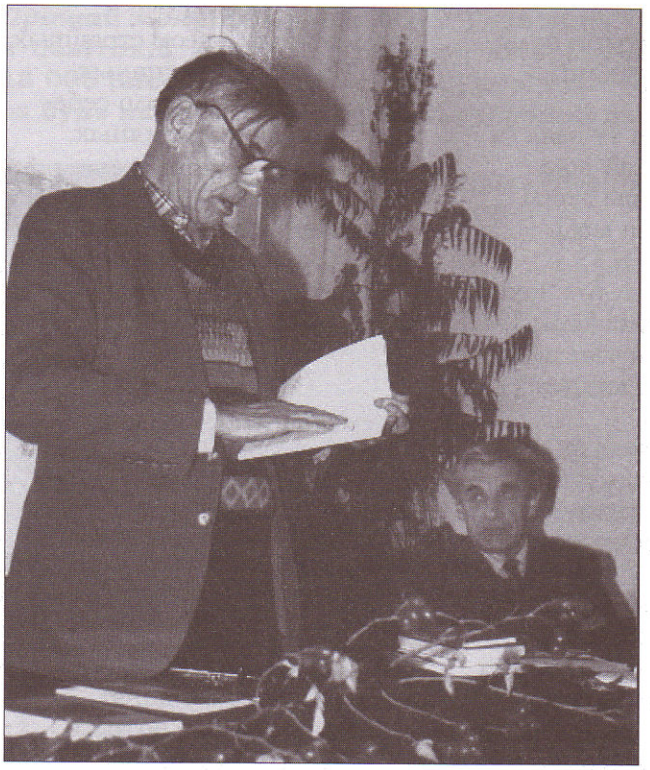

⇦ Теодор Кузяк на VII Лемківскій Творчій Осени в Ґорлицях (1999 р.); обік сідит Василь Хомик.

Зо споминів і рефлексий о Теодорі Кузяку редактора „Бесіды"

До колоны „Они – О нас – За нас..." по шувным часі вернули мы в попередній „Бесіді", споминаючы 180. річницю народжыня Клавдиі Алексович. Почесна то сторона-колона, барз почесна. І на ній *вшытко єдно* поміщаме спомины о помершым минулой осени Теодорі Кузяку.

Одкале, чом тото *вшытко єдно*? Адже Теодор Кузяк был лемкіскым творцьом – писменником, оригінальным малярьом. Гей, я тіж чытал Кузяковы творы, писаны легком руком, з великым почутьом гумору (в такій творчій формі любувал ся найбарже). Поміщал єм, поміщали мы Кузяковы творы на странах нашых выдань, писали мы о ним з нагоды жытьовых річниц, тіж без такой нагоды (м.ін. уж в „Голосі Ватры", коли Лемківска Ватра пренесла ся до Бортного, Кузяк нашол ся серед выдатных Бортнян, обік Димитрия Бортняньского, обік єпископа Томы Поляньского, а то велике выріжніня). Кликали мы Теодора Кузяка на Лемківскы Творчы Осени, а коли ходит о спомнену уж Лемківску Ватру в Бортным – удостоіл ся він, з нашого, товдышніх ватряных децидентів преконаня і „благословліня" быти старостом Ватры. Нашол ся тым самым серед выріжненых, выбранців народу. Адже сьвідоміст о тым што робил, чым жыл од давных, тяжкых повоєнных років (о чым дакус ниже) тырвала і в нас, молодшых. Чом товды оны ваганя – ци заслужыл Теодор Кузяк найти ся на почесній стороні *Они – О нас – За нас...*

Теодор Кузяк был особом барз конитроверсийном, при чым його захованя, погляды міняли ся так з поступом часу, як і даных біжучых околичности. Кінцьом 50-ых років, коли нарід обатурил ся дакус з удару выгнаня, был кореспондентом *Лемко-Союзівскых* выдань. Сьвідчат они о тым, як брал участ в народным діяню, м.ін. як грал ролю, важну Амроза в Русенковым *Вертрпі в Карпатах*. Мусіл отже, як і цілий лемківскій рід, мати сентимент до нашого Учыталя. Але тото Кузякови не перешкодило по роках безкритычні критыкувати Русенку. Лем зо самого новопридбаного сьвітогляду. Критыка зрештом, в выданю Бі-Бі-Сі (баба бабі сказала) была єдным з найбарже улюбленых занять Кузяка. Чыплял ся люди гейбы з привычкы, тіж і тых, найбарже му жычливых. Памятам як жалил ся мі Владко Грабан (а Владекова жена такой плакала). Выдал Кузяковы творы, позберал іх по річниках „Нашого Слова", наробил ся як сомар, бо мусіл ся наробити (помагала му і жена, зато і о ній споминам), а Кузяк... „зруґал" Грабана. Бо притрафили ся в друку дрібны технічны блуды (во вшыткых нашых выданях ся такы трафляют, адже не маме професийного штабу працовників).

Взял єм, як примір, припадок з Грабаном, чловеком в лемківскым кругу – речы бы – поміркованых поглядів. Што товды речы в однесіню до люди о крайніх (сепаратистычных – подля Кузяка) поглядах. Тых, значыт ся – більшістю нас, Стоваришынців, стриг і голил з залюбуваньом. Вшытко, почавшы од Ватр по днешній час, робили мы жлі (на Ватрах сме ся пасли, богатили). Не знали сме лемківского языка. Знал лем Кузяк.

Нотку Кузяковой контроверсийности достеречы мож аж і во споминах так правомыслячых авторів, як Семан Мадзелян (см. допис *Бортняньски*(?) *дев'яси*, „Ватра", Нр 72, с. 10; /nb. не *девьяси*, а *девьясий*, так як не *пыри*, а *пырий*/).

Неконтроверсийні лем Теодор Кузяк вмер (як вшыткы вмреме)... О Його смерти і похороні довідали мы ся з опізніньом (даты не знаме до днес, не подано єй ани... в „Ватрі", Його часописі). Квітя на Його гріб, кєд даколи зложыме, та не в Бортным. Його тлінны останкы взяла жена – Полька до Рящова. Конитроверсийні. Та Памят о Ним *вшытко єдно*, бо все жычливы мы Йому были, сохраниме. Тіж *вшытко едно* на страні *Они – О нас – За нас...*

ВЛАДКО МАКСИМОВИЧ

Спомины о Теодорі Кузяку

Оповіданя Кузяка, котры передрукував з „Нашого Слова" Владек Грабан в тых двох книжках з десят років тому барз мі ся подабают – він мал до того талант. Не чытал єм іх в шистдесятых роках, бо-м товды іщы был смаркачом і о них не знал.

Я Кузяка знал через Івана Мадзіка з Ансонія/Кенектікет. Мадзік хотіл з нього зробити другого Никыфора, замірял орґанізувати ту выставу його малюнків, давал му приклады – што бы вартало намалювати з лемківского жытя в минулым, але нич з того не вышло. Таку мал Кузяк натуру.

Я собі подумал, же як то буде наступний примітывний Дровняк, гей – та мушу ся постарати хоц о єден малюнок од нього. Мадзік повідал мі: Як ти Кузяк не даст малюнка за дармо, та не будеш мал вцалі, бо він ти не продаст.

В 2004 році был єм з Америкы „тачками" на Ватрі в Ждыни. При кінци дня виджу ся зас з підхмеленым Кузяком. Темно уж і зимно. Повідам му: — Та де бы сте ту спали в Вашым віку, ходте, то Вас підшмарю до хыжы в Бортным, бо я іду спати на плебанію до Ґорлиц.

Приізджаме з двома гістми з Америкы до його хыжы, а він сам-раз мал повернены експонаты з якысой выставы. Зачынам іх обзерати, оперты о стіну. Было то по тым, як єм поміг Грабанови выдрукувати його другу Кузякову книжку, в 2002 році; з кольоровыма малюнками, інакше бы были чорно-білы, а Кузяк повідат: — Воз сой, котрий хочеш.

Я знам, же підхмелений і хоче іщы з нами по першым більше выпити. Думам собі – возму, а на другій ден буде, же-м вкрал. Але не міг єм такой оказиі перепустити. Взял єм тот, што ту на знимці – де ся Лемчыска бют в корчмі, Франц-Йосиф вісит над дверми, а Мошко стоіт за баром з молотком в руці, його же родина сідит на пецу.

Пізнійше выслал єм в пачці через о. Дубеца два клясеры, такій грубий папір до малюваня. Кузяк іх забрал з пят років тому, але юж єм потім од нього нич не чул. Просил єм го, жебы мі намалював – як ґураль жене уці до церкви, а другій зберат камінны кресты на віз.

Но і такы мам спомины про Кузяка, ту, зза Велькой Млакы.

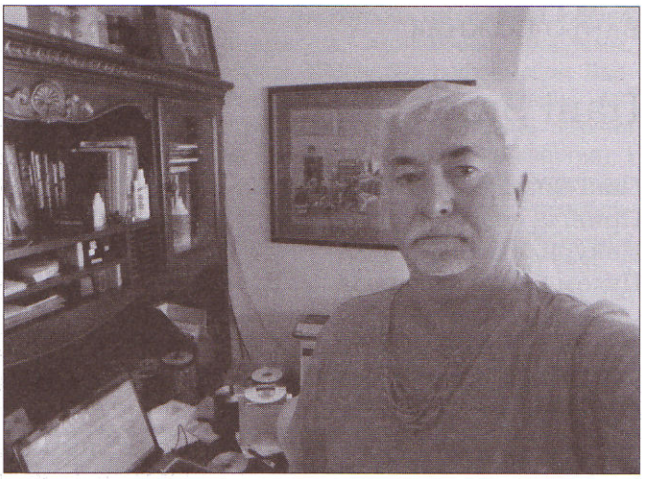

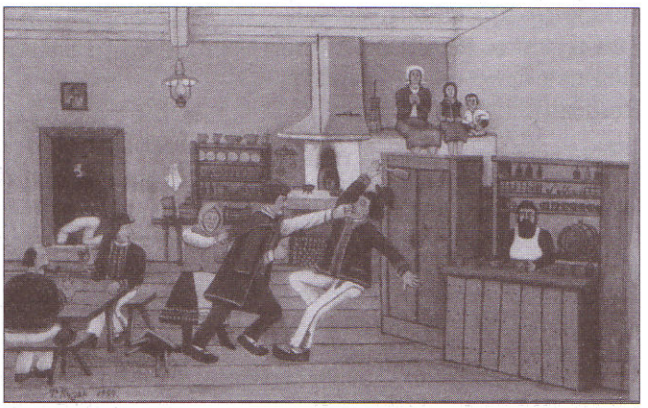

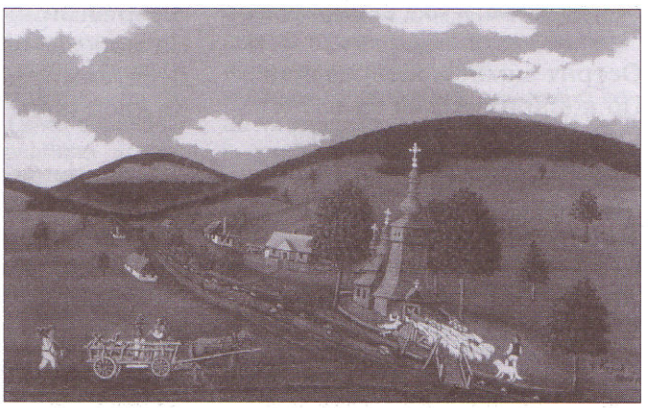

Знимкы, од горы: В. Максимович пред малюнком Т. Кузяка; малюнкы Т. Кузяка; Т. Кузяк з Марийом Янко. ⇨

ВАНЬО ВОЖНЯК

Пані Зима 2010

Пані Зима враз з Морозом
Пришла собі ту в осени
Накурила, засьніжыла
Пухом білым засыпала.

Всяди полно, по коліна
Гет на полях, лісах, нивах,
Гет по вшыткых закутинах,
Там на горбках і в долинах.

Вшыткы яркы вырівнала,
Тіж путикы не милула,
Всяди полно сьнігу лежыт,
Всяди полно насыпала.

На деревах, по голузях
Як ямела сьнігы вросли
Такы грубы, збурмушены
Аж голузи ся згынают.

Мороз міцну зімал силу
Та одразу том же силом
І в повітрю, в горизонті,
Аж до землі, ту ґу сьнігу

Острит зимном шторaз веце,
По конарях лем ся ся влече
І присідат ближше ґрунту,
Іскрит ся во сьніжным пуху.

Та то іщы в листопаді
І до зимы бы далеко,
Преціж осін час свій має,
А ту влізла сама зима.

Лем ся чаіт непрошена,
Зморозила всяди села,
Міста, краі заскочыла,
Получыня ім зопсула.

На стациях, на перонах,
Летовисках – по Европі
Подорожны там лем блудят,
Бо в час неє ім одлетів.

Та кочуют на морозах
І чекают по дорогах
Як бы всісти, поіхати,
Жебы домю ся достати.

Тіж на свята, до родины –
Та не летят европляны,
Стоят в базах засьніжены
Попід небом захмареным.

Сьнігы летят, зас падают,
Вітер дує, мороз тисне,
Подорожны сой чекают,
Рады інчой ту не мают.

Та сут іщы другы люде,
Што там деси в тых каналах,
По стациях, попід муры
Ходят, тепла кус глядают,

Бо то зимно, так морозит!
Они своіх хыж не мают,
Бездомныма іх там зовут
І стациі замыкают

Од вечера аж до рана,
Жебы нихто ту не гвошол,
Bo to dworce dla podróżnych –
Цілы ночы сут нечынны.

Та бездомны при сьмітниках,
Скыбкы хліба там глядают,
Бо то свого окрайчыка,
Ни кыршынкы – нич не мают.

Вітер зимний, ночы велич,
На морозах замерзают,
Десятками, може веце
Каждой ночы смерт іх влече.

Лем же паны то не видят,
Бо си в теплых хыжах сідят
Та бездомным обіцюют,
Же Велию ім зрыхтуют.

Зупы з воды ім наварят
Та і пляц даякій найдут,
Жебы пришли на Велию,
То іх зупом почестуют.

Але час тот іщы дале,
Бо ся зима лем зачала,
Ден по дни ся так лем влече,
А морозы на повітрю

Термометры показуют,
Шторaз векшы сой приходят,
Градус спадат шторaз нижше,
Так до десят і до двадцет.

Іщы дальше – мінус тридцет,
Іщы веце, там кадиси,
Бо кітлины – з морозами,
Вітер тягне теренами.

Та нич пришло до Велиі,
Так бездомных юж сотками
Было менче до гостины,
Бо не вшыткы дочекали,

Жебы там ся погостили,
Жебы зупы той велийной
Скоштували – дакус зіли,
Бо то час ся дост натігал.

До Велиі тыжні плыли;
Мороз пече шторaз веце,
Ден за днями так ся влече...
Так си пішли з своім льосом.

Смерт іх брала в темны ночы,
Та юж менче было гости
Тых велийных, што бездомны;
Паны мали меньшы кошты

На выдаткы рочной зупы.
А бездомны, што зостали,
Цілий рік си будут ждати,
Жебы зупы зас достати.

Зима тота то початок,
Ледво же ся лем зачала.
Яка буде аж до яри,
То наразі нич незнатя.

Довідаме ся пізнійше,
Але то за три місяці,
Як юж мине час зимовий,
Як ся зима розморозит.

Пані Зима і з Морозом
Пришла собі в листопаді,
Зморозила вшытко, всяди,
Де лем влізла, там скувала.

З ледом ішла і стелила,
Потім сьнігом засыпала
Поля, лісы, села, міста,
Так в Европі панувала.

Чмель, 30 грудня 2010 р.

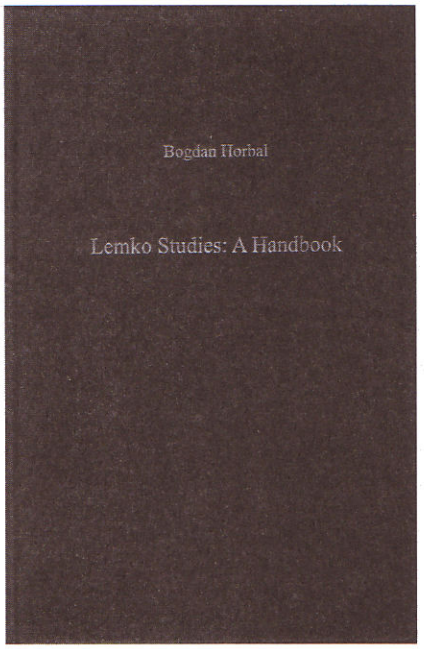

Bogdan Horbal, LEMKO STUDIES: A HANDBOOK. East European Monographs, Distributed by Columbia University Press, New York 2010; p. 706, ISBN 978-088033-639-0

То незмірні цінна, аж і для такых, як я, „знавців" анґличчыны книга. Книга, повідам, бо то з гором 700 стран академічного формату, з барз вмістным шрифтом (основний текст – таймс десятка, приписы – девятка). Книга, речы бы, настольна, гейбы енциклопедия. А і є то свого роду енциклопедия, підручник (handbook), підручна книга, до котрой хосенно сіґати заєдно. Мам наразі на мысли тых, што сідят на штоден при нашых справах, пишут, інформуют во всякых родах масмедий. При помочы той книгы мож вшыткы нашы о нас знаня сконфронтувати, зревідувати, дополнити. Але преці не лем для „сідячых" в темі, а може передовшыткым не для такых, цінна є тота книга. В анґличчыні – отже для шырокого сьвіта розмысні написана (як перша – тіж в анґличчыні – едиция *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*, в котрій тіж nb. мачал пальці Богдан Горбаль). Жебы оний шырокій сьвіт мал можніст выполнити білу пляму, яком сме для него мы, Лемкы.

Автор во властивий собі спосіб (знаме писаня Горбальове од двадцетьох з гором років; пером співпрацувати з нами, сідити в лемківскых справах зачал уж в „Голосі Ватры") представлят Лемків, Лемковину во вшыткых можливых аспектах, вываженым, науковым, сухым, в добрым розумліню тото слова языком. Надтыркую о тым, бо на простори років Горбаль бывал і „душещипательний", з видимом дозом патріотычного залюбліня. Але тамто было для „Бесіды", „Лемківского Річника" (і не лем). Ту маме уж засідженого (тіж в добрым розумліню) „Анґльосаса", з долголітнім резидуваньом в The New York Public Library, конкретного, вываженого, досьвідченого – хоц все іщы преці молодого – науковця.

А што же заправды конкретні вміщат Горбальова праца? Найхосеннійше, особливі для осіб конкретні заінтересуваных тематыком, буде за шором передати зміст. Книга ділит ся на штыри основны части, з доданыма залучниками (о котрых іщы окреме слівце ниже) і індексом. І так:

– I част – *Джерела інформаций о Лемках* – вміщат бібліоґрафію, архівы, книгозбірні, періодичны выдавництва, Інтернет.

– II част – *Територия* – ґеоґрафічний ескіз, уформуваня терену, ґеолоґія, натуральны богатства, условія ґыдролоґічны, климат, фльора, фауна, охорона природы, туристыка і рекреация.

– III част – *Люде* – населіня, назовництво (історія мена Лемко, імена і назвиска, топоґравічны назвы), язык (головны прикметы языка, поточний язык, языкова проблематыка), література, культура (ритуалы, звыкы і віруваня), штука і архітектура (різба в дровні, малярство і інчы образовы штукы, одяг і декорацийна штука, архітектура), охорона культуры, професиі, фахы і промысл, реліґія і реліґійне жытя (введіня християньства, церковна унія, унійна/грекокатолицка Церков під пануваньом Австриі, реліґійне жытя, осьвіта священників, поворот до православія та Апостольска Адміністрация Лемковины, церковне жытя в час II Сьвітовой Войны і падіня церковных структур та час по переселіню), едукация, еміґрация (найвчаснійша еміґрация, Лемкы в Пілнічній Америці і іх першы орґанізациі, I Сьвітова Война і повоєнны політычны актывности, твориня лемківскых орґанізаций, Лемкы в Канаді), реліґійны квестиі в Пілнічній Америці (грекокатолицка Церков в США /русиньскій провід, украіньскій провід/, грекокатолицка церков в Канаді, православна Церков в Пілнічній Америці)

– IV част – *Істория* – загальне піздриня на історию, преістория і давны подіі, середньовічне осадництво (выданы джерельны материялы, обічна література), од XVI до XIX століня (выданы джерельны материялы, обічна література, економічны проблемы, войны, збійництво, реформация, Барска Конфедерация), пануваня Австриі /1772-1914/ (загальне піздриня на Галичыну, економічна квестия), I Сьвітова Война (войсковы операциі, жытя в реґіоні), Лемківска Республика 1918-1921, Мирна Конференция в Парыжи, рокы од 1921 до 1939, II Сьвітова Война (жытя в реґіоні під назистком окупацийом, партизантскій рух, освобыджыня), выселіня в 1944-46 роках [автор хоснує „переселіня" – Resettlemens], Лемкы на Украіні, выселіня 1947 рока, період в ПНР (PRL) 1947 - 1989 років (етнічны квестиі /украіньска ориєнтация, русиньска ориєнтация/, социолоґічны квестиі, лемківскій реґіон по выселінях), Лемкы в демократычній Польщи /1989-/ (етнічны квестиі, лемківскы орґанізациі, політыка).

В працы введено величезне число – 1906 приписів, якы становлят пребоґату бібліоґрафічну копальню. Автор перешлідил і дошлідил вельодержавны і вельомовны джерела, до якых дотерти виділо бы ся нам смертным неможливым. Знам, гнеска барз помічний є Інтернет, але вшытко єдно то титанічна праца.

І іщы обіцяне слівце о залучниках – неоціненых і для неанґлицкомовных. Є то окрема бібліоґрафія, поділена на штыри розділы:

– працы (опрацуваня, дописы) о веце як штырьох селах;

– працы о окремых лемківскых селах (ту подано в поазбучным порядку села Лемковины і дотычну іх бібліоґрафію, о кілко така істнує); на марґінесі повім, же-м нашол допис о своім селі – Білцареві, о котрым єм не знал, хоц выдавничу позицию, котра го вміщат… мам в своій бібліотеці.

– лемківскы оселі в Пілнічній Америці (ту богата є передовшыткым Лемко-Союзівска бібліоґрафія);

– лемківскы оселі в Західній Польщи.

Книгу вінчат індекс, што є нормом для науковых прац. Можеме, можете ту (а кєд ту, та серед книгы) найти себе, кєд сте достатньо творчо писали о Лемках, о Лемковині.

Дякую Авторови за труд, во своім і нашым імени. Дякую Карпато-Русиньскому Дошлідньому Центрови, же мі книгу прислано. І Вы, думам, можете тоту книгу мати, лем напиште на адрес:

Carpatho-Rusyn Research Center, inc.
1026 Vermont Avenue
Glassport, Pensylvania 15045-1737, USA

ШТЕФАН СУХЫЙ

Полуденок з Циґанами

Буфет на стациі є переполнений, акурат єдно місце остало вільне коло стола, за якым полуднує циґяньска фамелия. Білы радше з полныма танірями в руках постоячкы чекают на звільніня пляцу за столом, лем жебы не мусіли сідати ґу Циґанам. Але я не з тых.

Околичні робят си з ня сьмішкы. І не лем білы, але ай сами Циґане. Од зачудуваня поотверали ґамбы і по части втримують процес іджыня, што ся меджe Циґанами числит ци не за арцичын. Молодшым з того іде до сьміху, но а старшы ня поважні обсмотрюют, ци єм не ретардуваний. Виджу по них, як наглі спохвачуют, же-м нормальний і пак ся інтересуют іджыньом, та спід ока ня все іщы обсервуют, ци не пришол єм провокувати.

Білы сут згіршены. Споганил єм іх імідж.

Выверховліня – кульмінация настає, кєд найстарший з Циґанів желат мі смачного.

— Ай вам вшыткым!

— Дякуєме! — сут, до єдного, нараз весільшы.

Так мало в многій хвильці хыбує людям до щестя...

Одходжу і кыльну сьвіт. За собов чую увагу:

— Позерай ты, чловече, такій інтелігент, а сам собі не зна чести дати.

Одповідам:

— Псу дозволено аж і на Господа брехати.

Зо збірки *Міст над ріков часу*, есеі, 2009

Афоризмы (велькы люде)

Вчений є чловеком, котрий знає ся на річах незнаных іншым і не ма понятя о тым, што знают вшыткы.
(Альберт Айнштайн)

То велька річ быти вченым, але іщы векьа – быти людзкым. (Вільям Роджерс)

Зо вченым так як з полювачом: не хыбит ани раз лем тот, хто стрільбы не мал в руці.
(Зиґмунт Крамштик)

Вчений добрі знає вартіст пінязя, але богатий не зна вартости знань. (Вольтер)

Вчений чловек не належыт лем до свого народу, але до цілого людства. Є як сонце, котре осьсічат цілу землю.
(Ґотольд Е. Лезінґ)

Блуды вченых ціннійшы сут од досконалости ґлуптаків.
(Вільям Блейк)

Вчений то не чловек, котрий дає правдивы одповіди, але тот, хто ставлят правдивы зьвіданя. (Кльод Леві-Страус)

Велькы люде в каждій жытьовій ситуациі остают собі рівны. (Ніколько Макіавеллі)

Максим і Клим

— Климе, тото што ти гварю, правдиве як шист святых Тайн!

— Сім, Максим, сім! Не памяташ чого нас єґомость вчыли?!

— Та так вчыли, але я покуту і супружество за єдно рахую.

•

— Максим, тобі ся подабают бортулі?

— Нім!

— То чого ся крутиш коло мойой бабы?

•

До корчмы прилітує Максимів Ванцьо:

— Няню, няню, подте скоро домів! Мама кличут на полуденок.

— Компери сут?

— Неє.

— А стеранка?

— Неє.

— Та што, до біса, є?

— Нич неє, няню.

— Но та ід, полудноуй з мамом, а я ся о даякій час явлю.

•

— Няню — гварит Ванцьо, — повіджте мі, як то ся стало, же сте ся оженили з мамом?

Максим до жены:

— Видиш, бабо, такє мале дітинча, а тіж ся чудує, як то ся такє могло стати.

•

— Климе, де того цапа ведеш?

— То не цап, то пес.

— А я ся не тебе зьвідую.

ТЕОДОР КУЗЯК

Пожар Дуклі

(з оповіданя Миколая Буряка, зо Смеречного)

Ярмаковий ден. В Дукли было люди тма тменна. Нормальні, як то в ярмак. Так, и в Гершковій корчмі было густо хлопів, котры сідили при столах, курили и попивали, єдны палінку, другы пиво. При тім голосно дебатували о політыці и іншых справах.

До той дискусиі включыл ся сам корчмар, Гершко. Він оповідал хлопам о велькім пожарі, якій навиділ Дуклю підчас першой сьвітовой війны. А оповідал так:

– Як зачали стріляти з канонів, тяжкых и меншых, и Москалі и нашы (Австриякы были „нашы"). О, Боже! Як тоты кулі падали на Дуклю, єдна при єдній, и ся з велькым тріскотом розшарпували, а од того ся вшытко підпалювало и горіло, же аж страх было. Найбарже то горіли деревяны хыжы, але муруваны будинкы тіж горіли, а найбарже в тых місцях што ся зове „на поді".

– О, Боже! Всяди горіло. Не помогли ани фаєрмане, бо іх нигде не было чути. А пришли ксьондзы, римскы католикы, котры ся потрібували молити, жебы тот оген раз згас. А зышло ся іх аж трьох, бо пришол и ксьондз канонєр (канонік), и ксьондз вйокари (вікари), и ксьондз штахета (катехета) и кстили, жегнали, так барз, же най Бог заварує, але нич не помогло. – Горіло дале.

Потім пришол, зас, рускій поп, и тіж ся молил и перекщувал ся, рукы складал. А думате, же помогло? Та де там! – Ищы ся барже палило.

Аж, наприкінци, пришол наш рабин. Обы жыл долго в добрім здоровлю. Но, тот наш рабин, обы жыл долго, як ся помолил и поблагословил, то ся нараз моментальні спалило... и згасло.

Послухайте вшыткы люде лемківского роду — хто в тым краю рідным, бідным каламутит воду. Послухайте, може ся вам придаст тото в біді, може навчыт шанувати братів і сусідів.

(Амроз)

Місце для рефлексий

Онедолга списувати нас будут. Так, по кусьцьок, по пів кусьцьока – як гварят заприязнены Мазуры (за мого земного часу так ся іх повселюдно, значыт – повсеруснацко – звало). Решту, жебы ся зазначыти, быти підрахуваным, треба ся записати самому при помочы той премудрой скринкы, што ю мало не каждий дома має, кунят пред ньом (сут і такы) по двадцет вісем годин на добу. Же доба має двадцет штыри годины? Гей, але в тій скринці мож на єдно смотри і такой другого слухати. Товды ся час дублює.

Же одкале тото знам, кед за мого часу... Гей, правда, же не было Інтернету. Але уж єм Вам колиси гварил, же ту, Горі, маме го тіж заінштаґлюваный. І запишу ся, вышлю де треба свій голос. Же-м Лемко! Же буде то – гварите – наступна ґоґолівска мертва душа? Нім. Адже я, на земли і в небі, заєдно з Вами. ***(пт)***

W NUMERZE:

str. 2 – prezentacja numeru;
str. 3 – *Nowiny - nie nowiny, nie tylko z Łemkowyny* – z życia łemkowskiego / rusińskiego kręgu kulturowego;
str. 4 – *Z dostępnej prasy, z komentarzem i bez*;
str. 6 – *Szmajda: Uchrońmy z rusińskiej krasy, co się jeszcze da* (wywiad z Michałem Szmajdą);
str. 7 – *Wystawa „Sądecczyzna na styku kultur i religii"* (Jacek Kurzeja) – informacja z komentarzem;
str. 8 – *Kolędy w Bursie* (Paweł Małeckij) – reportaż;
str. 10 – *Tak mnie wychowali od dzieciństwa* (wywiad Anny Kyrpan z ks. Anatollijem Dudą-Kwasniakiem);
str. 13 – *Muzeum Kultury Łemkowskiej się rozrasta* (pt);
str. 14 – *Przed nam spis powszechny. Deklaruj się Łemkiem!* (od-f, pt) – informacje ogólne;
str. 16 Śląsk walczy o swoje prawa językowe; „Szanowni Państwo" (Helena Duć-Fajfer; Redakcja) – pismo do KWRiMNiE z tekstem wstępnym;
– Życzenia urodzinowe dla Teodora Urdy – działacza Stowarzyszenia Łemków;
str. 17 – Obwieszczenie o Nagrodzie im. Duchnowycza;
– *Głos poparcia dla łemkowskiego głosu; Wielce Szanowni Państwo* (Cezary Olbracht-Prondzyński; Red.) – pismo do KWRiMNiE z tekstem wstępnym;
str. 19 – *Preszów oczarował Gorzów* (Romuald Dziubiński – zdjęcia);
str. 20 – *Iwan Horoszczak (1915 – 1991)* (pt) – tekst rocznicowy; *Żegnaj moja Łemkowyno. Poemat minorowy* (Iwan Horoszczak);
str. 22 – *Ze wspomnień i refleksji o Teodorze Kuziaku redaktora „Besidy"*;
str. 23 – *Wspomnienia o Teodorze Kuziaku* (Władko Maksymowycz);
str. 24 – *Pani Zima 2010* (Wanio Woźniak) – wiersz;
str. 25 - „Z wydawniczej półki": Bogdan Horbal, *Lemko Studies: A Handbook* – omówienie;
str. 26 – *Obiad z Romami* (Sztefan Suchyj) – miniatura; *Aforyzmy*; *Maksym i Kłym* – dowcipy;
str. 27 –.*Pożar Dukli* (Teodor Kuziak) – humoreska; *Miejsce na refleksje* (pt).

Na pierwszej stronie okładki: *Czarny Potok*, foto: Piotr Basałyga

Na ostatniej stronie okładki: *Fotomontaż*

„B E S I D A" - dwumiesięcznik Zarządu Głównego Stowarzyszenia Łemków • Redaguje zespół: Piotr Basałyga, Helena Duć-Fajfer, Andrzej Kopcza, Damian Trochanowski, Piotr Trochanowski – redaktor naczelny • Adres redakcji: 33-380 Krynica Zdrój, skr. p. 83; e-mail: besida@gmail.com • Kolportaż: Zarząd Główny Stowarzyszenia Łemków, 59-220 Legnica 6, ul. Zofii Kossak 6 (internetowa strona: http://www.stowarzyszenielemkow.pl) - na ten adres należy składać zamówienia na prenumeratę • cena pojedynczego egzemplarza – 3,50 zł,- plus opłata za przesyłkę. Przedpłata na prenumeratę roczną, z kosztami przesyłki - 33,00 zł. Konto: PEKAO SA o/Legnica 03 1240 1473 1111 0000 2521 9690 z dopiskiem: Na prenumeratę „Besidy"

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów. Poglądy redakcji nie zawsze są zbieżne z poglądami autorów artykułów.

Numer wydano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji

http://lemko.org

Digitally signed by http://lemko.org
DN: cn=http://lemko.org, o=Walter Maksimovich, ou, email=walter@lemko.org, c=US
Date: 2011.05.23 13:48:41 -04'00'

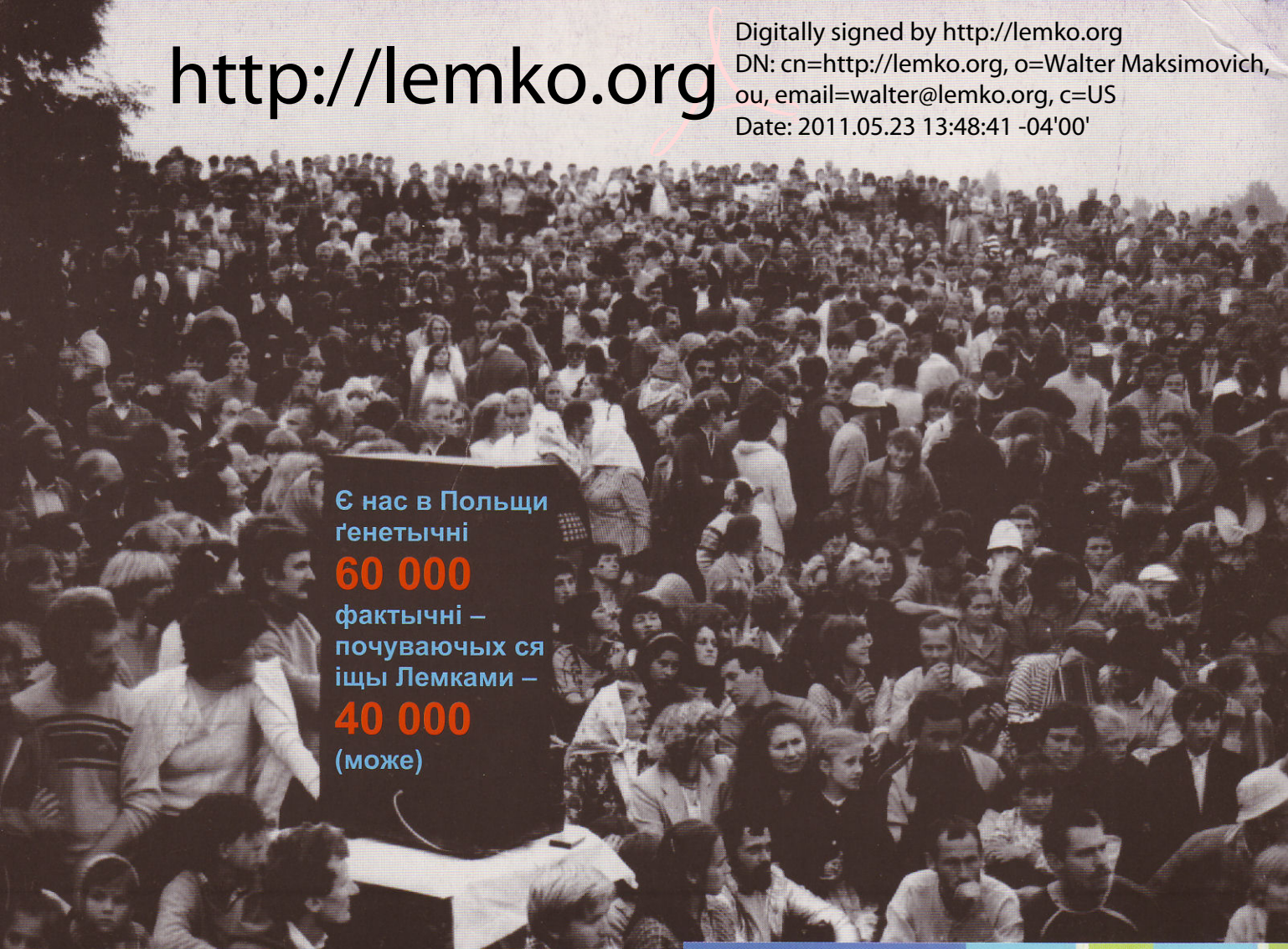

Є нас в Польщи
ґенетычні
60 000
фактычні –
почуваючых ся
іщы Лемками –
40 000
(може)

А ЯКЄ ЧИСЛО ВЫКАЖЕ ПОВСЕЛЮДНИЙ СПИС?

Самоспис, посередництвом Інтернету, є цілковито анонімовий. Зрештом то неістотне, адже Ты, Лемку, не боіш ся вказати своє лице.
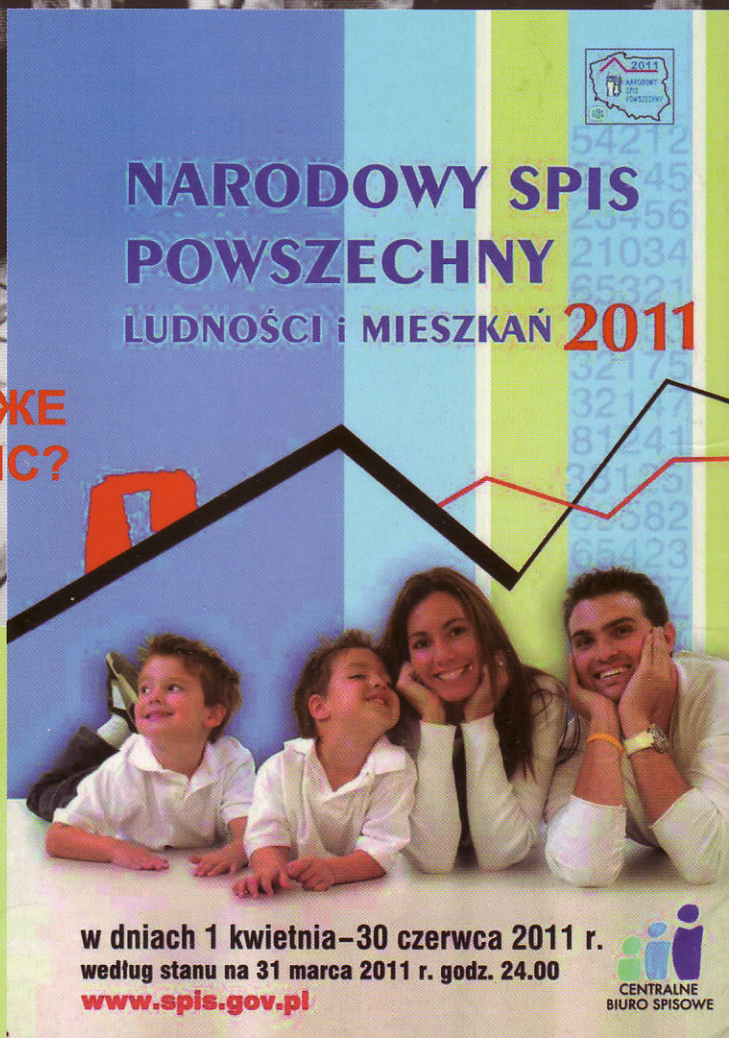
Зроб товды вшытко, жебы Нарід Твій не был анонімовий!